

Franciszek Mróz

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Targu

Łukasz Mróz

Uniwersytet Jagielloński

7. Camino de Santiago – Droga św. Jakuba w Polsce

Droga św. Jakuba rozpoczęła się przed niemal 2 tysiącami lat nad brzegiem Jeziora Galilejskiego (Jeziora Tyberiadzkiego). „Gdy Jezus przechodził obok Jeziora Galilejskiego, ujrzał dwóch braci: Szymona, zwanego Piotrem, i brata jego, Andrzeja, jak zarzucali sieć w jezioro; byli bowiem rybakami. I rzekł do nich: Pójdźcie za Mną, a uczynię was rybakami ludzi. Oni natychmiast zostawili sieci i poszli za Nim. A gdy poszedł stamtąd dalej, ujrzał innych dwóch braci, Jakuba, syna Zebedeusza, i brata jego, Jana, jak z ojcem swym Zebedeuszem naprawiali w łodzi swe sieci. Ich też powołał. A oni natychmiast zostawili łódź i ojca i poszli za Nim”¹¹⁸. Od tej chwili rozpoczęła się droga Apostoła Jakuba z Chrystusem, droga do męczeńskiej śmierci, droga do świętości. Świadectwo życia św. Jakuba i jego działalność apostołska na krańcu świata – w hiszpańskiej Galicji, dała początek *Camino de Santiago* – Drodze św. Jakuba po której od wieków pielgrzymuje tysiące osób poszukujących wiary i pokoju wewnętrznego. Do grobu św. Jakuba w Santiago de Compostela – jak przypomniał w 1982 r. bł. Jan Paweł II – „przybywali z Francji, z Włoch, z Europy Środkowej, z krajów nordyckich i z narodów słowiańskich chrześcijanie wszelkich stanów: od królów aż po najskromniejszych wieśniaków, chrześcijanie wszelkich poziomów duchowych: od świętych, jak Franciszek z Asyżu czy Brygida Szwedzka (nie mówiąc o tylu innych świętych hiszpańskich), aż po publicznych grzeszników czyniących pokutę. Cała Europa odnalazła się wokół tej „pamiętki” świętego Jakuba, w tych samych wiekach, w których budowała się jako kontynent jednorodny i zjednoczony duchowo. Dlatego to sam Goethe stwierdzi, że świadomość europejska zrodziła się w pielgrzymowaniu”¹¹⁹. Ten niezwykły ruch pielgrzymkowy do Composteli trwa

¹¹⁸ Ewangelia według św. Mateusza (Mt 4, 18-22), (w:) www.biblia.deon.pl/rozdzial.php?id=247&werset=12#W12, 15.10.2013 r.

¹¹⁹ Jan Paweł II, *Akt Europejski*, (w:) „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie), 1983, nr 2 (38), s. 29.

nieprzerwanie od 1200 lat – od momentu odkrycia grobu św. Jakuba przez pustelnika *Pelayo* (Pelagiusza), który pełnił posługę duchową w okolicy górnej części obecnej Composteli. Do miejsca w którym znajdował się sarkofag z relikwiami Apostoła poprowadziły pustelnika pieśni rozbrzmiewające wśród drzew i światło – deszcz spadających gwiazd. Powiadomiony o tym niezwykłym odkryciu biskup Teodomir (biskup Iria Flavia) potwierdził, że w odkrytym starym mauzoleum znajdują się szczątki Apostoła Jakuba i jego uczniów Atanazego i Teodora. Wieść o odkryciu sarkofagu z grobem pierwszego męczennika wśród Apostołów szybko dociera do władcy Asturii, króla Alfonsa II Cnotliwego (760-842). Dowody na prawdziwość relikwii św. Jakuba przekazane przez biskupa Teodomira królowi Alfonsowi musiały być bezdyskusyjne, skoro władca Asturii wyrusza z Oviedo do Composteli, aby uczcić relikwie Apostoła. Ta wyprawa przeszła do historii jako pierwsza pielgrzymka kompostelańska, a szlak z Oviedo do Santiago uzyskał miano „Szlaku Pierwotnego” (*Camino Primitivo*). Nad grobem św. Jakuba z rozkazu króla Alfonsa powstaje pierwszy kościół, a wokół sanktuarium osada o nazwie *Campus Stellae* – Pole Gwiazdy, następnie przekształcona na *Compostela*¹²⁰.

W ostatnim dwudziestolecu Droga św. Jakuba przeżywa imponujący rozwój. Obecnie *Camino de Santiago* jest nie tylko jednym z najważniejszych, chrześcijańskich szlaków pielgrzymkowych i pierwszym Europejskim Szlakiem Kulturowym, ale także najdłuższym oznakowanym szlakiem pątniczym na świecie. Droga św. Jakuba to szlak pod każdym względem wyjątkowy, określany mianem „najpiękniejszej drogi świata”, „głównego traktu Europy”, „drogi życia”, „drogi wiary” oraz „drogi nawrócenia i pokory”.

Od niemal dziesięciu lat, również w Polsce obserwuje się stale rosnące zainteresowanie Szlakiem Jakubowym do Composteli. Obecnie Droga św. Jakuba jest najdłuższym, oznakowanym szlakiem pielgrzymkowym, a zarazem najdłuższym szlakiem tematycznym i kulturowym w Polsce. Od momentu wytyczenia i oznakowania pierwszego odcinka Drogi św. Jakuba w Polsce (*Dolnośląska Droga św. Jakuba* – otwarta 24 lipca 2005 r.) do 31 stycznia 2013 r. oznakowano 4949 km polskich odcinków *Camino de Santiago*. Wynik ten robi imponujące wrażenie na wszystkich, którzy w jakikolwiek sposób zetknęli się z Droga św. Jakuba.

¹²⁰ Por. E. Temperán Villaverde, *1200 lat pielgrzymowania do Santiago de Compostela. Motywy pielgrzymowania*, (w:) Jackowski A., Mróz F., Mróz Ł. (red.), *1200 lat pielgrzymek do grobu św. Jakuba w Santiago de Compostela*, Wyd. Czuwajmy, Kraków 2013 [w druku]; Jackowski A., Sołjan I., *Pielgrzymki do Santiago de Compostela w czasie i przestrzeni*, (w:) Jackowski A., Mróz F., Hodorowicz I. (red.), *Drogi św. Jakuba w Polsce. Stan badań i organizacja*, IGiP UJ, PPWSZ w Nowym Targu, Bractwo św. Jakuba Starszego Apostoła Oddział Małopolski w Więclawicach Starych, Kraków 2008, s. 15-16.

**Tab.4. Istniejące i projektowane Drogi św. Jakuba Apostoła w Polsce
(stan na 15 listopada 2013 r.)**

nazwa Drogi	miejsowości na trasie	data otwarcia/ oznakowania	liczba km	wzór muszli
Dolnośląska Droga św. Jakuba	Głogów – Jakubów – Grodowiec – Poikowice – Chocianów – Bolesławiec – Lubań – Zgorzelec	24 lipca 2005 r.	164	
Droga Polska (Camino Polaco)	Olsztyn – Gietrzwałd	lipiec 2006 r.	17	
Droga św. Jakuba Via Regia	Brzeg – Olawa – Wrocław – Środa Śl. – Lubiąż – Legnica – Złotoryja – Lubań – Zgorzelec	6 października 2006 r.	235	
Wielkopolska Droga św. Jakuba	Gniezno – Poznań – Lubiń – Leszno – Głogów	6 listopada 2006 r.	234	
Droga Polska (Camino Polaco)	Gietrzwałd – Iława – Brodnica – Toruń	kwiecień 2007 r.	209	
Droga św. Jakuba Szlak Piastowski	Mogilno – Trzemeszno – Niechanowo – Gniezno	20 kwietnia 2007 r.	40	
Łęberska Droga św. Jakuba	Sianowo – Łębork – Łeba – Smoldzino	8 września 2007 r.	119	
Lubuska Droga św. Jakuba	Murowana Goślina – Oborniki – Szamotuły – Wronki – Osno Lubuskie – Ślubice	1 lipca 2008 r.	250	
Sudecka Droga św. Jakuba	Jelenia Góra – Radomice – Gryfów Śl. – Lubań	7 września 2008 r.	55	
Droga św. Jakuba Via Regia	Góra Św. Anny – Kamień Śl. – Opole – Skorogoszcz – Brzeg	15 września 2008 r.	83	
Małopolska Droga św. Jakuba (odcinek w woj. małopolskim)	Pałacznica – Zielonice – Niegardów – Węclawice Stare – Bosutów – Kraków	25 października 2008 r.	76	
Małopolska Droga św. Jakuba (odcinek w woj. świętokrzyskim)	Sandomierz – Katuszów – Szczaworyz – Probołowice – Pałacznica	25-27 lipca 2009 r.	130	
Świętojańska Droga św. Jakuba	Świętoja – Sobótka – Środa Śl.	25-27 lipca 2009 r.	55	
Droga św. Jakuba w pow. lubińskim (Miedziana Droga)	Ścinawa – Lubin – Chocianów	1 sierpnia 2009 r.	45	
Droga Polska (Camino Polaco)	Toruń – Mogilno – Trzemeszno	listopad 2009 r.	108	
Nyska Droga św. Jakuba	Głucholazy – Nysa – Lewin Brzeski – Skorogoszcz	25 lipca 2010 r.	100	
Droga św. Jakuba Via Regia	Pilzno – Tuchów – Tarnów – Brzesko – Kraków	25 lipca 2010 r.	165	
Droga św. Jakuba Via Regia w Zagłębiu Dąbrowskim	Kraków – Piekary Śląskie – Góra Św. Anny	8 sierpnia 2010 r.	233	
Sudecka Droga św. Jakuba	Krzeszów – Jelenia Góra	22 sierpnia 2010 r.	50	
Małopolska Droga św. Jakuba	Kraków – Tyniec – Sanka – Palczowice	listopad 2010 r.	55	
Droga Polska (Camino Polaco)	Ogrodniki – Suwałki – Olsztyn	25 lipca 2011 r.	317	
Beskidzka Droga św. Jakuba	Wadowice – Szczyrk – Simoradz – Cieszyn	8 października 2011 r.	112	
Droga św. Jakuba Via Regia	Korczowa – Przemyśl – Jarosław – Przeworsk – Łańcut – Rzeszów – Ropczyce – Pilzno	5 stycznia 2012 r.	219	
Nadwarciańska Droga św. Jakuba	Łądz – Miłosław – Lubiń	22 lipca 2012 r.	111	
Warszawska Droga św. Jakuba	Warszawa – Ożarów – Niepokalanów	25 lipca 2012 r.	53	
Małopolska Droga św. Jakuba	Palczowice – Zator – Osiek – Bielany k. Kęt	listopad 2012 r.	24	
Droga św. Jakuba Północno-Wschodniego Mazowsza i Podlasia	Siedlce – Przesmyki – Jarnice	6 lutego 2013 r.	115	
Mazowiecka Droga św. Jakuba	Warszawa – Modlin – Płock – Włocławek	10 lutego 2013 r.	167	
Warszawska Droga św. Jakuba	Niepokalanów – Skierniewice – Piotrków Tryb.	15 lipca 2013 r.	176	
Lubelska Droga św. Jakuba	Lublin – Kraśnik – Annopol – Sandomierz	28 lipca 2013 r.	136	
Droga św. Jakuba Północno-Wschodniego Mazowsza i Podlasia	Jarnice – Jadów	28 lipca 2013 r.	18	
Pomorska Droga św. Jakuba Via Baltica w tym Łęberska Droga św. Jakuba (119 km)	Braniewo – Elbląg – Gdańsk – Łębork – Słupsk – Kołobrzeg – Kamień Pom. – Świnoujście	28 lipca 2013 r.	863	

Źródło: opracowanie własne F. Mróz i Ł. Mróz.

Polska sieć *Camino de Santiago* łączy przejścia graniczne Polski: z Litwą (*Droga Polska*), z Ukrainą (*Droga św. Jakuba Via Regia*), z Niemcami (*Dolnośląska Droga św. Jakuba*, *Droga św. Jakuba Via Regia*, *Lubuska Droga św. Jakuba* i *Pomorska Droga św. Jakuba*), z Czechami (*Żytawska Droga św. Jakuba* i *Beskidzka Droga św. Jakuba*) oraz z Rosją – Obwodem Kaliningradzkim (*Pomorska Droga św. Jakuba*). Na przełomie 2013 i 2014 r. planowane jest oznakowanie *Podhalańsko-Orawskiej Drogi św. Jakuba* – odcinek z Nowego Targu przez Piekielnik do dawnego polsko-słowackiego przejścia granicznego w Winiarczykówce. Warto podkreślić, że prace nad oznakowaniem nowych odcinków Jakubowego Szlaku w wielu regionach Polski nabierają coraz większego tempa. Najprawdopodobniej już wiosną 2014 r. długość oznakowanych polskich odcinków *Camino de Santiago* przekroczy 5000 km.

7.2. Droga św. Jakuba w Polsce – geneza wybranych odcinków

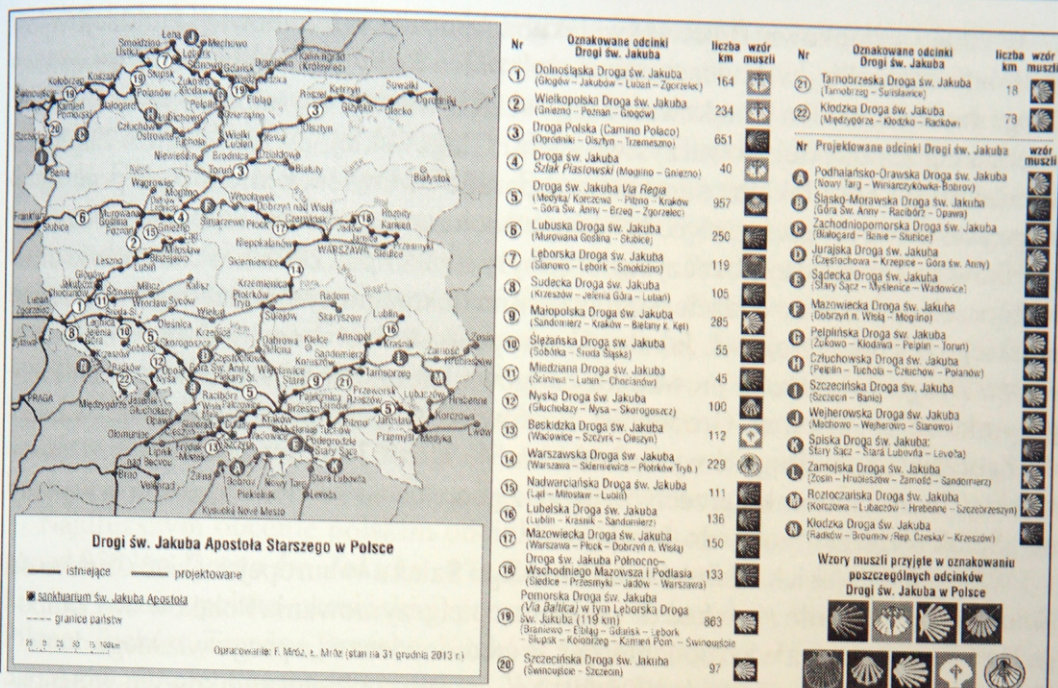
Projekt wytyczenia pierwszego odcinka Drogi św. Jakuba w Polsce powstał w 2004 roku wśród pątników, którzy odbyli pielgrzymkę do grobu św. Jakuba Apostoła w Santiago de Compostela. Koncepcja wytyczenia i oznakowania szlaku została zaprezentowana na forum internetowym portalu „Polskiego Klubu Camino de Santiago”. Projekt zakładał odtworzenie szlaku pątniczego, który prowadziłby z Ogrodnik przez Olsztyn, Toruń, Gniezno, Poznań do Słubic na granicy polsko-niemieckiej¹²¹. Prace nad wytyczeniem i oznakowaniem pierwszego odcinka tego szlaku trwały jednak kolejne dwa lata.

Na powstanie pierwszych odcinków Drogi św. Jakuba w Polsce główny wpływ miały pielgrzymki Polaków do grobu św. Jakuba, ponowny rozwój kultu Apostoła w wielu parafiach pod jego wezwaniem, a także działalność Bractw św. Jakuba. Należy w tym miejscu przypomnieć, że w 2004 r., a więc w roku rozpoczęcia prac nad wytyczeniem pierwszych polskich odcinków *Camino de Santiago*, 357 osób z Polski otrzymało tzw. „*Compostelkę*” (dokument potwierdzający odbycie pielgrzymki do grobu św. Jakuba – ostatnich 100 km *Camino de Santiago* pieszo, konno lub na wózku inwalidzkim, bądź 200 km rowerem)¹²². W 2010 r. – w Świętym Roku Jakubowym było to już 2040 osób (0,75% ogółu)¹²³. Natomiast w 2012 r., 2307 Polaków otrzymało „*Compostelkę*”, a udział Polaków w ogóle pielgrzymujących wzrósł do 1,2% ogółu.

¹²¹ W. Antkowiak, *Szlak św. Jakuba. Polska Droga. Odcinek Olsztyn – Toruń. Przewodnik dla pielgrzymów i turystów*, Toruń 2007, s. 4.

¹²² www.peregrinossantiago.es/esp/wp-content/uploads/informes/peregrinaciones2004.pdf, 16.10.2013 r.

¹²³ www.peregrinossantiago.es/esp/wp-content/uploads/informes/peregrinaciones2011.pdf, 26.10.2013 r.

Ryc. 12. Ruch pielgrzymkowy w latach 2004-2012 (liczba Polaków, którzy w latach 2004-2012 otrzymali „Compostelkę” – tj. dokument potwierdzający odbycie pielgrzymki do grobu św. Jakuba – ostatnich 100 km Camino de Santiago pieszo, konno lub na wózku inwalidzkim, bądź 200 km rowerem)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Biura Pielgrzymkowego Arcybiskupstwa Santiago de Compostela

W bieżącym 2013 r. tylko w okresie od 1 stycznia do końca października Biuro Pielgrzymkowe Arcybiskupstwa Santiago de Compostela odnotowało 2463 Polaków co plasowało nasz kraj na 12 miejscu wśród narodowości pielgrzymujących do grobu św. Jakuba.

Ważnym impulsem do oznakowania pierwszych polskich odcinków Drogi św. Jakuba było także oznakowanie odcinków Camino de Santiago na terenie wschodnich Niemiec. Przykładem może być utworzony w 2003 r. – *Ekumeniczny Szlak Piątnicy „Via Regia”* z Görlitz do Vacha, który stanowił bodziec do wytyczenia *Dolnośląskiej Drogi św. Jakuba* oraz *Drogi św. Jakuba „Via Regia”* na odcinku Brzeg – Zgorzelec. Podobnie odcinki Drogi św. Jakuba w Brandenburgii nawiązujące do dawnego traktu z Gniezna do Magdeburga, wpłynęły na oznakowanie *Lubuskiej Drogi św. Jakuba* w 2008 r.¹²⁴.

¹²⁴ Por. F. Mróz, Ł. Mróz, P. Mróz, *Renesans Drogi św. Jakuba w Europie na przykładzie wybranych państw: Czech, Niemiec, Polski i Włoch*, (w:) Jackowski A., Mróz F. (red.), „Akt Europejski” bł. Jana Pawła II a renesans Drogi św. Jakuba, Kraków 2012, s. 133.

W 2004 r. członkowie Bractwa św. Jakuba Apostoła w Jakubowie i Fundacji Wiośki Franciszkańskiej w Janicach rozpoczęli prace nad wytyczeniem *Dolnośląskiej Drogi św. Jakuba*. Do oznakowanie tego szlaku włączył się także głogowski Klub Inteligencji Katolickiej, Towarzystwo Ziemi Głogowskiej, Związek Gmin Zagłębia Miedziowego oraz lokalne samorządy i parafie¹²⁵. Uwieńczeniem tych prac było uroczyste otwarcie pierwszego, polskiego odcinka *Camino de Santiago* łączącego Jakubów ze Zgorzelcem. Uroczystości odbyły się 24 lipca 2005 r. w Jakubowie oraz w Zgorzelcu, gdzie na Moście Staromiejskim dokonano symbolicznego włączenia polskiego odcinka Drogi św. Jakuba do europejskiej sieci dróg jakubowych. *Dolnośląska Droga św. Jakuba* prowadzi z Głogowa, przez Jakubów (Sanktuarium Pielgrzymkowe św. Jakuba), Grodowiec, Polkowice, Chocianów, Bolesławiec i Lubań do Zgorzelca, a jej długość wynosi 164 km¹²⁶. W 2007 roku wzdłuż *Drogi Dolnośląskiej*, lecz w kierunku przeciwnym, ze Zgorzelca do Jakubowa, został wytyczony „Szlak pielgrzymkowy do Jakubowa”.

Włączenie polskich odcinków Jakubowego Szlaku w europejską sieć *Camino de Santiago* przyczyniło się także do renesansu pielgrzymowania Polaków do Composteli z terenu Polski, a więc podobnie jak w średniowieczu „z progu własnego domu”. Warto podkreślić, że w latach 2005-2012 r. – w Biurze Pielgrzymkowym w Santiago de Compostela zarejestrowano 154 Polaków po ukończeniu pielgrzymki rozpoczętej w Polsce. W 2012 r. – aż 28 Polaków rozpoczęło pielgrzymkę do Composteli z terenu naszego kraju i dotarło do grobu św. Jakuba.

Pierwszy odcinek *Drogi Polskiej (Camino Polaco)* prowadzący z Olsztyna do sanktuarium maryjnego w Gietrzwałdzie (ok. 20 km) otwarto 25 lipca 2006 roku. W kwietniu 2007 roku odcinek ten został przedłużony do kościoła św. Jakuba w Toruniu. W 2009 r. oddano odcinek z Torunia do Trzemeszna (blisko 110 km). Na terenie województwa kujawsko-pomorskiego *Droga Polska* powstała dzięki współpracy i wsparciu finansowemu władz miasta Torunia, Urzędu Miejskiego w Brodnicy, Urzędu Gminy Kurzętnik i Urzędu Miasta Kruszwicy. Zarówno odcinek północny Szlaku Jakubowego z Iławy do Torunia, jak i południowy z Torunia do Trzemeszna oznakowali znakarze z Oddziału Miejskiego PTTK im. Mariana Sydowa w Toruniu¹²⁷. Kolejne odcinki *Drogi Polskiej*: „Suwalszczyzna” oraz „Warmia i Mazury” zostały uroczystie otwarte w dniu 25 lipca 2011 r. w Kętrzynie. Odcinek o nazwie „Suwalszczyzna” rozpoczyna się przy granicy polsko-litewskiej w miejscowości Ogrodniki i biegnie przez Sejny, Krasnopol, Wigry, Suwałki do Bakała-

¹²⁵ W. Hass, *Z Jakubowa do Santiago de Compostela. Szlak, bractwo, sanktuarium*, (w:) Jackowski A., Mróz F., Hodorowicz I. (red.), *Drogi św. Jakuba w Polsce – stan badań i organizacja*, Kraków 2008, s. 100.

¹²⁶ Por. A. Ceglińska, H. Karaś, E. Mendyk, J. Smyk, *Droga św. Jakuba Gniezno – Zgorzelec – Praga. Część polska: Droga Wielkopolska i Droga Dolnośląska. Przewodnik Pielgrzyma*, Janice 2006, Fundacja Wioski Franciszkańskiej.

¹²⁷ Por. www.caminopolaco.pl/index.php/szlak/historia-szlaku, 25.10.2013 r. i www.pttk.torun.pl/Szlak.sw.Jakuba%20pld.html, 25.10.2013 r.

rzewa (około 120 km). Drugi odcinek „Warmia i Mazury” prowadzi z Bakalarzewa przez Olecko, Kruklanki, Giżycko, Gierłoż, Kętrzyn, Świętą Lipkę, Reszel, Lutry, Wipsowo, Barczewo do Olsztyna (193 km), gdzie łączy się ze wspomnianym już odcinkiem *Camino Polaco*: Olsztyn – Brodnica – Toruń – Trzemeszno. Łączna długość *Drogi Polskiej* z Ogrodnik do Trzemeszna wynosi 651 km. Trasę niemal w całości poprowadzono w oparciu o istniejące szlaki turystyczne, zwłaszcza międzynarodowy szlak pieszy E-11 (Słubice – Ogrodniki). Przedłużeniem *Drogi Polskiej* są kolejne szlaki jakubowe: *Droga św. Jakuba* „Szlak Piastowski” (Mogilno – Trzemeszno – Niechanowo – Gniezno), *Lubuska Droga św. Jakuba* (Murowana Goślina – Słubice), *Wielkopolska Droga św. Jakuba* (Gniezno – Poznań – Lubiń – Głogów) i *Dolnośląska Droga św. Jakuba* (Głogów – Jakubów – Zgorzelec). Tym samym oznakowane polskie odcinki *Drogi św. Jakuba* łączą północno-wschodni kraniec Polski z granicą polsko-niemiecką w Zgorzelcu i Słubicach.

Najdłuższym obecnie polskim odcinkiem *Camino de Santiago* jest licząca ponad 950 km *Droga św. Jakuba „Via Regia”* – prowadząca z Korczowej i Medyki (przy granicy polsko-ukraińskiej) przez Przemyśl, Jarosław, Przeworsk, Rzeszów, Pilzno, Tuchów, Tarnów, Brzesko, Kraków, Olkusz, Będzin, Piekary Śląskie, Góra Św. Anny, Opole, Skorogoszcz, Brzeg, Wrocław, Legnicę do Zgorzelca. Szlak ten prowadzi wzdłuż dawnej *Via Regia* (Wysokiej Drogi), czyli traktu, który wiódł z Kijowa przez Lwów, Kraków, Wrocław, Lipsk, Kolonię, Akwizgran, do Paryża. *Via Regia* była ponadregionalną drogą, która sprzyjała rozwojowi handlu, wzajemnych stosunków między państwami europejskimi oraz powstawaniu nowych ośrodków miejskich¹²⁸. Poruszali się po niej w sposób bezpieczny nie tylko handlarze i wojska, ale i pielgrzymi udający się do grobu św. Jakuba Apostoła w Santiago de Compostela w Hiszpanii. W dniu 6 października 2006 roku otwarto pierwszy odcinek tego szlaku na trasie: Brzeg – Wrocław – Legnica – Zgorzelec. Kolejne odcinki *Drogi św. Jakuba „Via Regia”* otwarto w następujących terminach: 15 września 2008 r. (odcinek: Góra Św. Anny – Opole – Skorogoszcz – Brzeg), 24 lipca 2010 r. (odcinek: Pilzno – Tuchów – Tarnów – Brzesko – Kraków¹²⁹), 8 sierpnia 2010 r. (*Droga św. Jakuba „Via Regia” w Zagłębiu Dąbrowskim*; trasa Kraków – Olkusz – Sławków – Będzin – Sączów – Piekary Śląskie – Góra Św. Anny), 5 stycznia 2012 r. (odcinek na obszarze woj. podkarpackiego Korczowa – Przemyśl – Jarosław – Przeworsk – Łańcut – Rzeszów – Pilzno; 219 km) oraz 27 października 2013 r. (odcinek szlaku z Medyki do Przemyśla)¹³⁰.

¹²⁸ www.euroopera.org/via-regia, 25.10.2012 r.

¹²⁹ Por. P. Plezia, *Droga św. Jakuba: Kroczywa – Przemyśl – Rzeszów – Tarnów – Kraków*, (w:) Hodorowicz I., Mróz F. (red.), *Pielgrzymi na Drodze św. Jakuba. Przeszłość i teraźniejszość*, Kraków 2009, s. 105-118.

¹³⁰ Por. Ł. Mróz, *Geneza i rozwój Dróg św. Jakuba w Polsce – na przykładzie Drogi św. Jakuba Via Regia, „Peregrinus Cracoviensis”*, zeszyt 23/2012, Wydawnictwo Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 73-90.

W dniu 6 listopada 2006 roku w Poznaniu otwarto *Wielkopolską Drogę św. Jakuba* prowadzącą z Gniezna przez Lednicę, Poznań, Lubiń, Leszno do Głogowa (234 km)¹³¹. Szlak ten odnosi się do pierwszego projektu – planowanego przebiegu *Drogi Polskiej* – podobnie jak odcinek *Drogi św. Jakuba na „Szlaku Piastowskim”* z Mogilna przez Trzemeszno na Wzgórzu Lecha w Gnieźnie (40 km)¹³².

Przebieg *Lubuskiej Drogi św. Jakuba* wyznaczył w 2005 roku prof. Ulrich Knefelkamp z Katedry Historii Średniowiecznej i Regionalnej Historii Kultury na Wydziale Kulturoznawstwa Uniwersytetu Europejskiego „Viadrina” we Frankfurcie nad Odrą. Droga prowadzi wzdłuż dawnego szlaku handlowego, nazywanego drogą frankfurcką, prowadzącego z Poznania do Frankfurtu i Lubusza¹³³. Warto zaznaczyć, że tym szlakiem pielgrzymował w roku 1000 cesarz Otton III do grobu św. Wojciecha w Gnieźnie. Prace nad jej wyznakowaniem zostały zakończone w 2008 r. *Lubuska Droga św. Jakuba* rozpoczyna się w Murowanej Goślinie (tu łączy się z *Wielkopolską Drogą św. Jakuba*), a następnie prowadzi przez Oborniki Wielkopolskie, Sulęcín, Osno Lubuskie (kościół św. Jakuba) do Słubic. W Słubicach, na moście granicznym łączy się z *Brandenburską Drogą św. Jakuba*, która z kolei składa się z następujących odcinków: Frankfurt nad Odrą – Berlin (75 km); Berlin – Lipsk (180 km); Frankfurt nad Odrą – Lipsk (220 km); Berlin – Tangermunde (140 km)¹³⁴. Szlak ma możliwość wielu wariantów połączenia z innymi Drogami św. Jakuba w Niemczech. W Lipsku Droga łączy się z *Ekumenicznym Szlakiem Pątniczym* – „*Via Regia*” (*Der Ökumenische Pilgerweg – Via Regia*) i *Saksońską Drogą św. Jakuba* (*Die sächsischen Jakobswege*)¹³⁵.

W dniu 8 września 2007 roku otwarta została *Lęborska Droga św. Jakuba* (fragment *Pomorskiej Drogi św. Jakuba*), której trasa prowadzi z Sianowa przez Lębork, Łebę do Smołdzina. Warto podkreślić, że w Lęborku znajduje się sanktuarium św. Jakuba w Polsce ustanowione podczas uroczystości odpustowych w dniu 25 lipca 2010 roku przez ówczesnego ordynariusza diecezji pelplińskiej, biskupa Jana Szlagę.

W dniu 25 października 2008 roku w parafii pw. św. Jakuba Apostoła Starszego w Więclawicach Starych otwarto pierwszy odcinek *Małopolskiej Drogi św. Jakuba* w województwie małopolskim, prowadzący z Pałeczniczy przez Więclawice Stare do Krakowa¹³⁶. Odcinek szlaku w województwie świętokrzyskim z Sandomierza przez Kotuszów, Szczaworyż, Probołowice do Pałeczniczy otwarto w dniach 23-25

¹³¹ Por. A. Ceglińska, H. Karaś, E. Mendyk, J. Smyk, *Droga św. Jakuba „Via Regia”*. Dolny Śląsk. Przewodnik Pielgrzyma, Janice 2006, Fundacja Wioski Franciszkańskiej.

¹³² Patrz: www.szlakpiastowski.com.pl/go.live.php/PL-H91/droga-sw-jakuba.html, 15.10.2013 r.

¹³³ P. Grabowski, *Lubuski szlak Drogi św. Jakuba*, (w:) Jackowski A., Mróz F., Hodorowicz I. (red.), *Drogi św. Jakuba w Polsce – stan badań i organizacja*, Kraków 2008, s. 117.

¹³⁴ www.jakobswege-brandenburg.de oraz www.jakobswege-viadrina.de, 14.10.2012 r.

¹³⁵ F. Mróz, L. Mróz, P. Mróz, *Renesans Drogi...*, dz. cyt., s. 138-139.

¹³⁶ F. Mróz, *Otwarcie Małopolskiej Drogi św. Jakuba*, „*Alma Mater. Miesięcznik Uniwersytetu Jagiellońskiego*”, nr 110-111, Kraków 2009, s. 60-61.

lipca 2009 roku w Sandomierzu i parafii św. Jakuba w Katuszowie¹³⁷. Długość Małopolskiej Drogi św. Jakuba od kościoła św. Jakuba w Sandomierzu do Rynku Staro Miasta w Krakowie wynosi 206 km. Trasa **Małopolskiej Drogi św. Jakuba** nawiązuje do średniowiecznego traktu handlowego prowadzącego skrajem doliny Wisły od Sandomierza do Krakowa. Trakt ten stanowił jedną z odnóg tzw. ruskiego szlaku wiodącego z Polesia i Rusi do stolicy Korony oraz na Śląsk. W 2010 r. członkowie Bractwa św. Jakuba w Więclawicach Starych zakończyli oznakowanie muszlami św. Jakuba oraz żółtymi strzałkami kolejnego odcinka **Małopolskiej Drogi św. Jakuba** – z Krakowa przez Tynec, Liszki, Mników, Sankę do kościoła św. Jakuba w Palczowicach (55 km). W następnym roku oznakowano dalszy odcinek szlaku – z Palczowic, przez Zator i Osiek do sanktuarium Pana Jezusa Cierpiącego w Bielanach koło Kęt (24 km). Na trasie **Małopolskiej Drogi św. Jakuba** znajduje się Sanktuarium Diecezjalne św. Jakuba Apostoła w Więclawicach Starych – ustanowione dekretem ks. kard. Stanisława Dziwisza w dniu 5 września 2013 r. Od 2007 r. w sanktuarium tym przechowywane są relikwie św. Jakuba Starszego Apostoła i Bartłomieja.

Przedłużeniem **Małopolskiej Drogi św. Jakuba** w kierunku wschodnim jest **Lubelska Droga św. Jakuba**. Szlak ten prowadzi z Lublina przez Kraśnik, Annapol, Zawichost do Sandomierza, a jego długość wynosi 136 km. Pierwsze zorganizowane przejściem tym Jakobowym Szlakiem zorganizowano 13 października 2012 r. na odcinku z Lublina (bazylika oo. dominikanów) do Zalewu Zemborzyckiego. Oficjalne otwarcie **Lubelskiej Drogi św. Jakuba** nastąpiło 25 lipca 2013 r. w bazylice oo. dominikanów w Lublinie.

We wrześniu 2008 roku otwarto Drogę św. Jakuba **Via Cervimontana (Droga Jeleniogórska)**. Malownicza trasa tej drogi przebiega z Jeleniej Góry przez Siedlęcin, Radomice (kościół św. Jakuba), Lubomierz, Gryfów Śląski do Lubania (długość 55 km). W Lubaniu **Droga Jeleniogórska** łączy się **Dolnośląską Drogą św. Jakuba** oraz **Drogą św. Jakuba „Via Regia”**. W dniu 22 sierpnia 2010 r. otwarto 50-kilometrowy odcinek tej drogi z Krzeszowa k. Kamiennej Góry do Jeleniej Góry. Szlak ten zmienił też nazwę na **Sudecką Drogę św. Jakuba**.

W dniu 25 lipca 2009 roku otwarto **Ślązańską Drogę św. Jakuba**, która rozpoczyna się na szczycie góry Ślęza (718 m n.p.m.) i prowadzi przez Sobótkę (kościół św. Jakuba), Buków, Ujów (kościół św. Jakuba) do Środy Śląskiej (55 km), gdzie łączy się z **Drogą św. Jakuba „Via Regia”**. Z kolei 1 sierpnia 2009 r. otwarto Drogę św. Jakuba w powiecie lubińskim – tzw. **„Miedziana” Droga św. Jakuba**. Trasa drogi prowadzi ze Ścinawy przez Ręszów, Siedlce, Lubin, Brunów do Chocianowa, gdzie łączy się **Dolnośląską Drogą św. Jakuba**.

W liturgiczne wspomnienie św. Jakuba Apostoła w 2010 r. podczas Jarmarku Jakobowego w Nysie otwarto **Nyską Drogę św. Jakuba**. Trasa tego szlaku jakubowego

¹³⁷ K. Bednarz, M. Wojnarowska, *Na Jakobowym Szlaku*, „Gość Sandomierski” nr 31/171, 2 sierpnia 2009 r., s. III.

prowadzi z Głuchołaz przez Nysę do Skorogoszczy, a jego długość wynosi 100 km. Droga, oznakowana znakiem muszli odtwarza dawny trakt handlowy, który prowadził z południowej części Śląska do Wrocławia. W Skorogoszczy *Nyska Droga św. Jakuba* łączy się z *Drogą św. Jakuba „Via Regia”*¹³⁸. Planowane jest przedłużenie tego odcinka szlaku jakubowego do Republiki Czeskiej, do miejscowości Jeseník i Javorník, które należały przez blisko pięć wieków do Śląska i Księstwa Nyskiego.

Kolejnym otwartym odcinkiem *Camino de Santiago* w Polsce jest **Beskidzka Droga św. Jakuba**. Droga ta powstaje dzięki ogromnemu zaangażowaniu członków Bractwa św. Jakuba i parafii św. Jakuba w Szczyrku, parafian z Simoradza oraz miłośników *Camino de Santiago* w Beskidzie Śląskim i Beskidzie Żywieckim. Uroczystości otwarcia pierwszego odcinka tego szlaku – z sanktuarium św. Jakuba w Szczyrku przez Skoczów do Simoradza (30 km) odbyły się 7-8 października 2011 r. Uroczystości te zbiegły się z dziękczynieniem za ustanowienie przez ks. biskupa Tadeusza Rakoczego sanktuarium św. Jakuba w Szczyrku (dekret z 12 kwietnia 2011 r.). W 2011 r. członkowie Bractwa św. Jakuba w Szczyrku oznakowali kolejny, ponad 80-kilometrowy odcinek *Beskidzkiej Drogi św. Jakuba* prowadzący z Wadowic przez Rzyki, Groń Jana Pawła II, Ślemień, Rychwałd, Żywiec do Szczyrku. Następne odcinki tego Jakubowego Szlaku otwarto: 21 kwietnia 2012 r. (odcinek: Rychwałd – Żywiec – Pietrzykowice – Szczyrk), 20 lipca 2012 r. (szlak prowadzący z Koconia przez Ślemień do Rychwałdu) oraz 3 sierpnia 2013 r. (szlak prowadzący z Simoradza do Frydek-Mistek w Czechach; 56 km).

W lipcu 2012 r. oficjalnie otwarto dwa kolejne polskie odcinki *Camino de Santiago*: *Warszawską Drogę św. Jakuba* (Warszawa – Ożarów Mazowiecki – Błonie – Niepokalanów; 53 km) i *Nadwarciańską Drogę św. Jakuba*. Szlak Nadwarciański prowadzi z Łądu nad Wartą przez Miłosław do klasztoru benedyktynów w Lubiniu (111 km). Głównym inicjatorem oznakowania *Warszawskiej Drogi św. Jakuba* jest dr Jerzy Kazimierczak z Warszawy. Dzięki jego staraniom, władze gminy Teresin oznakowali znakiem muszli szlak na terenie gminy. Pan Jerzy Kazimierczak z kolei sam oznakował szlak na terenie Warszawy i dalszy odcinek do Puszczy Bolimowskiej. Na terenie lasów Bolimowskich znakowania podjęła się dyrekcja tych lasów. Trasa *Warszawskiej Drogi św. Jakuba* prowadzi z Warszawy na południe – trasami pielgrzymek maryjnych do Częstochowy – przez Rokitno, Błonie, Niepokalanów, Szymanów, Miedniewice, Skierniewice do Piotrkowa Trybunalskiego (220 km). Dalszy odcinek szlaku z Piotrkowa Trybunalskiego i z Zielonej Dąbrowy do Częstochowy jest w obecnie na etapie projektu. W Częstochowie szlaki te mają połączyć się z projektowaną *Jurajską Drogą św. Jakuba*, która ma z kolei doprowadzać do *Drogi św. Jakuba „Via Regia”*.

Do najmłodszych polskich odcinków Drogi św. Jakuba w Polsce zaliczyć należy: ***Drogę św. Jakuba Północno-Wschodniego Mazowsza i Podlasia*** (Siedlce – Prze-

¹³⁸ Por. Barska J., *Trakt św. Jakuba w Nysie*, (w:) Hodorowicz I., Mróz F. (red.), *Pielgrzymi na Drodze św. Jakuba. Przeszłość i terażniejszość*, Kraków 2009, s. 165-170.

smyki – Jadów – Warszawa; 133 km), wspomnianą już wcześniej **Lubelską Drogę św. Jakuba** oraz **Pomorską Drogę św. Jakuba**, którą oficjalnie zainaugurowano podczas V Jarmarku Jakubowy w Szczecinie 28 lipca 2013 r. *Pomorska Droga św. Jakuba* prowadzi z Kretyni na Litwie przez Królewiec w Obwodzie Kaliningradzkim (odcinek w fazie realizacji), a następnie wzdłuż polskiego wybrzeża Bałtyku – przez Frombork, Elbląg, Gdańsk, Kartuzy, Lębork, Lebę, Słupsk, Koszalin, Kołobrzeg do Świnoujścia, gdzie łączy się z już istniejącą niemiecką częścią „Via Baltica”. *Pomorska Droga św. Jakuba* na terenie Polski składa się z następujących odcinków: *Elbląskiej Drogi św. Jakuba*, *Gdańskiej Drogi św. Jakuba*, *Żukowskiej Drogi św. Jakuba*, *Kartuskiej Drogi św. Jakuba*, *Lęborskiej Drogi św. Jakuba*, *Słupskiej Drogi św. Jakuba* oraz *Zachodniopomorskiej Drogi św. Jakuba*. Oznakowanie Pomorskiej Drogi św. Jakuba było możliwe dzięki projektowi „RECCreate – Rewitalizacja europejskiego szlaku kulturowego na obszarze Południowego Bałtyku – Pomorski Szlak św. Jakuba” zatwierdzonemu w dniu 29 września 2010 r. przez Komitet Sterujący Programu Współpracy Transgranicznej Południowy Bałtyk¹³⁹.

Należy także zaznaczyć, że w wielu parafiach pw. św. Jakuba, gminach bractwach św. Jakuba, stowarzyszeniach oraz wśród czcicieli św. Jakuba powstają nowe inicjatywy związane z ożywieniem kultu Apostoła, a także oznakowaniem nowych odcinków *Camino de Santiago* w Polsce. Obecnie już na etapie realizacji jest m.in. *Pelplińska Droga św. Jakuba*, *Człuchowska Droga św. Jakuba*, *Wejherowska Droga św. Jakuba*, *Spiska Droga św. Jakuba*, *Sądecka Droga św. Jakuba*, *Jurajska Droga św. Jakuba*, *Podhalańsko-Orawska Droga św. Jakuba* oraz *Roztoczańska Droga św. Jakuba*.

7. 3. Pielgrzymowanie polskimi odcinkami Drogi św. Jakuba

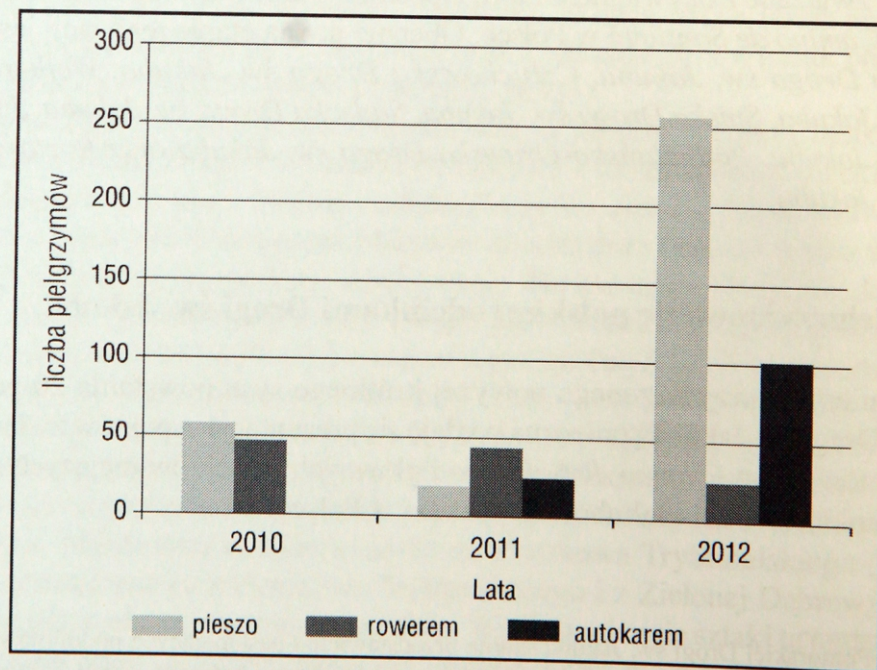
Uzupełnieniem przytoczonego powyżej krótkiego rysu powstania 20 polskich odcinków Drogi św. Jakuba konieczna wydaje się prezentacja aspektów związanych z pielgrzymowaniem *Camino de Santiago* i głównych projektów mających na celu poprawę funkcjonowania Jakubowego Szlaku w Polsce.

¹³⁹ Kapituła Pomorskiej Drogi św. Jakuba skupia przedstawicieli następujących podmiotów: gminę miejską Lębork, gminę Kartuzy, samorząd powiatu lęborskiego, samorząd województwa pomorskiego, departament turystyki pomorskiego urzędu marszałkowskiego, parafię św. Jakuba Apostoła w Lęborku, parafię św. Jakuba Apostoła w Lebie, Bazylikę Metropolitalną św. Jakuba Apostoła w Szczecinie, wspólnotę Braci Mniejszych Kapucynów z Gdańska, prowadzącą kościół św. Jakuba w Gdańsku przy ul. Wałowej 28, parafię Trójcy Świętej w Smołdzinie, sanktuarium Matki Bożej Trzykroć Przedziwnej na Górze Chelmskiej, kurię biskupią diecezji koszalińsko-kołobrzesckiej (wydział duszpasterski), Lokalną Organizację Turystyczną Ziemia Lęborska, Lokalną Organizację Turystyczną Leba, Pomorską Regionalną Organizację Turystyczną, Lęborskie Stowarzyszenie św. Jakuba, Urząd Ochrony Zabytków w Szczecinie (delegatura w Koszalinie). Więcej na temat *Pomorskiej Drogi św. Jakuba* oraz projektu na: www.re-create.pl

W badaniach ruchu pielgrzymkowego na Drodze św. Jakuba istotnym utrudnieniem jest indywidualny charakter samego pielgrzymowania osób, które wybierają się na Drogę. *Camino de Santiago* nie ma bowiem masowego – zorganizowanego charakteru, tak jak jest to popularne w Polsce w przypadku pielgrzymek na Jasną Górę.

Danych o strukturze ruchu pielgrzymkowego na Drodze św. Jakuba w Polsce mogą jednak dostarczyć: listy uczestników z inicjatyw podejmowanych przez poszczególne Bractwa św. Jakuba, parafie pw. św. Jakuba i stowarzyszenia jakubowe np. niedzielne pielgrzymowanie, weekendowe przejścia itp. oraz księgi pielgrzymkowe prowadzone w wybranych sanktuariach i parafiach św. Jakuba Apostoła.

Z analizy danych zawartych w *Księdze pielgrzymów do grobu św. Jakuba Starszego Apostoła z parafii w Katuszowie* można wnioskować, że ruch pielgrzymkowy na Małopolskiej Drodze św. Jakuba od początku jej powstania wyraźnie wzrasta. W 2010 r. zarejestrowano 105 osób pielgrzymujących małopolskim Szlakiem Jakubowym (58 osób pieszo, 47 osób rowerem), natomiast w 2012 r. było to już 384 pątników – przy czym 257 osób pielgrzymowało pieszo, 25 rowerem i 102 osoby odbyły pielgrzymkę autokarem¹⁴⁰.

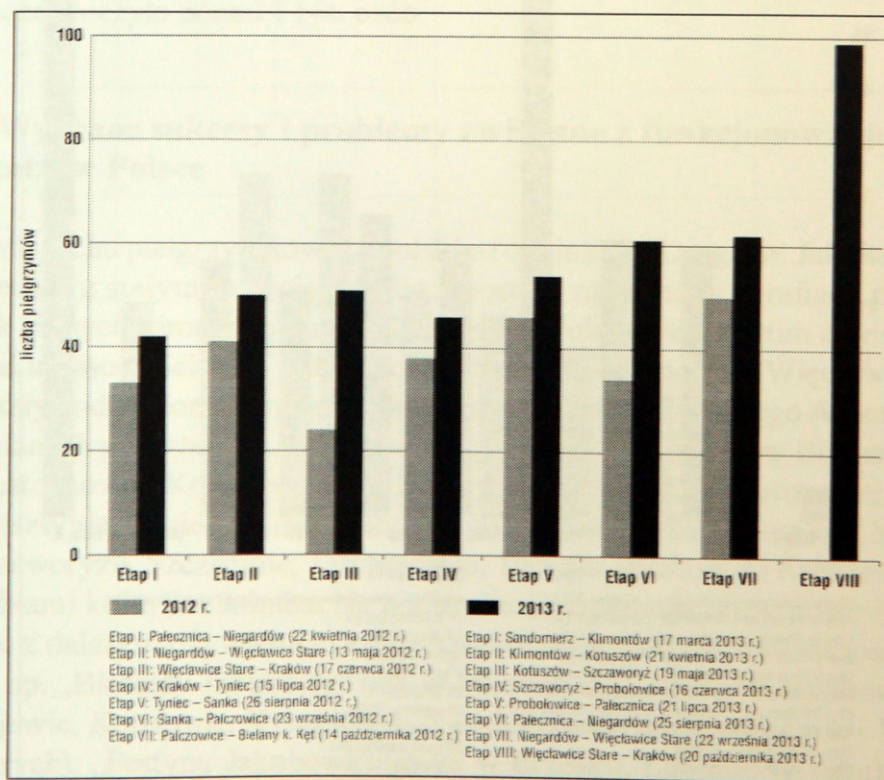
Ryc. 13. Ruch pielgrzymkowy na Małopolskiej Drodze św. Jakuba do kościoła pw. św. Jakuba w Katuszowie w latach 2010-2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Księgi pielgrzymów do grobu św. Jakuba Starszego Apostoła z parafii w Katuszowie”

¹⁴⁰ Księga pielgrzymów do grobu św. Jakuba Starszego Apostoła z parafii w Katuszowie, (w:) Archiwum parafii św. Jakuba Starszego Apostoła w Katuszowie.

Łącznie w *Księdze pielgrzymkowej* w parafii św. Jakuba w Kotuszowie w latach 2009-2012 zarejestrowano w sumie 643 pielgrzymów (w tym także z Wielkiej Brytanii, Hiszpanii i Francji).

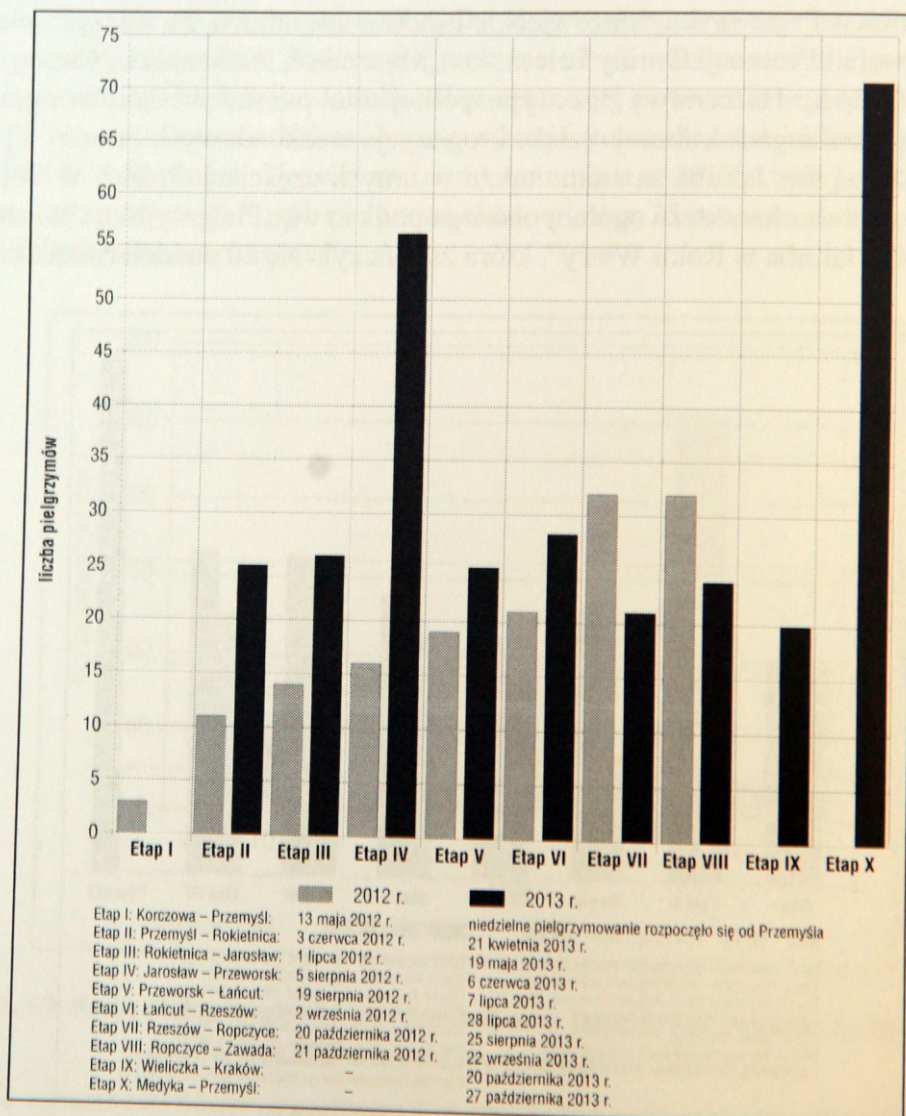
Na szczególne podkreślenie zasługują nowe inicjatywy wędrówek Szlakiem Jakubowym, których inicjatorami są nie tylko członkowie Bractw św. Jakuba i miłośnicy Drogi św. Jakuba, ale także studenci, harcerze i młodzież szkolna. Coraz częściej szlak muszli św. Jakuba jest miejscem rekolekcji w drodze organizowanych przez parafie i różne grupy duszpasterskie. Najlepszym przykładem jest tzw. „Niedzielne pielgrzymowania Droga św. Jakuba” – inicjatywy organizowane przez Bractwo św. Jakuba w Więclawicach Starych i Szczyrku, Bractwo św. Jakuba przy Sanktuarium Bożego Grobu w Przeworsku, Mazowieckie Bractwo św. Jakuba, Stowarzyszenia na Rzecz Rozwoju i Promocji Gminy Pałecznicza „Muszelka”, Podkarpacką Chorągiew Harcerzy Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej oraz parafie św. Jakuba i gminy przez które przebiega Jakubowy Szlak. Propozycje weekendowych przejść – pielgrzymek Droga św. Jakuba są znane także w innych częściach Polski. W 2013 r. inicjatywa nabrała charakteru ogólnopolskiego pod nazwą „Pielgrzymka Gwiazdzysta Droga św. Jakuba w Roku Wiary”, która zakończyła się 20 października 2013 r.

Ryc. 14 Liczba pielgrzymów biorąca udział w „Niedzielnym pielgrzymowaniu Małopolską Droga św. Jakuba” w latach 2012-2013

Źródło: opracowanie własne

pod „Oknem Papieskim” w Krakowie. W tym dniu do Krakowa przybyli pielgrzymi, którzy od marca – raz w miesiącu – pielgrzymowali odcinkami *Camino de Santiago* w Polsce: *Małopolską Droga św. Jakuba* (odcinek z Sandomierza do Krakowa) *Droga św. Jakuba Via Regia* (odcinek z Przemyśla do Krakowa), *Warszawską Droga św. Jakuba* (odcinek z Warszawy do Piotrkowa Trybunalskiego) i *Beskidzką Droga św. Jakuba* (odcinek z Simoradza do Krakowa). O popularności tego rodzaju inicjatyw może świadczyć stale rosnąca liczba osób biorących w nich udział. W 2012 r. w VII etapach „Niedzielnego pielgrzymowania Małopolską Droga św. Jakuba” z kościoła św. Jakuba w Pałecznicy do sanktuarium Pana Jezusa Cierpiącego

Ryc. 15. Liczba pielgrzymów biorąca udział w „Gwiazdystym Pielgrzymowaniu Beskidzką Droga św. Jakuba” w 2013 r.

Źródło: opracowanie własne

w Bielanych koło Kęt (inicjatywa zorganizowana przez Bractwo św. Jakuba w Więclawicach Starych) uczestniczyło w sumie udział 266 osób. W tej samej inicjatywie zorganizowanej w 2013 r., przy czym w VIII etapach (17 marca – 20 października 2013 r.) na odcinku Sandomierz – Więclawice Stare – Kraków pielgrzymowało w sumie 465 osób.

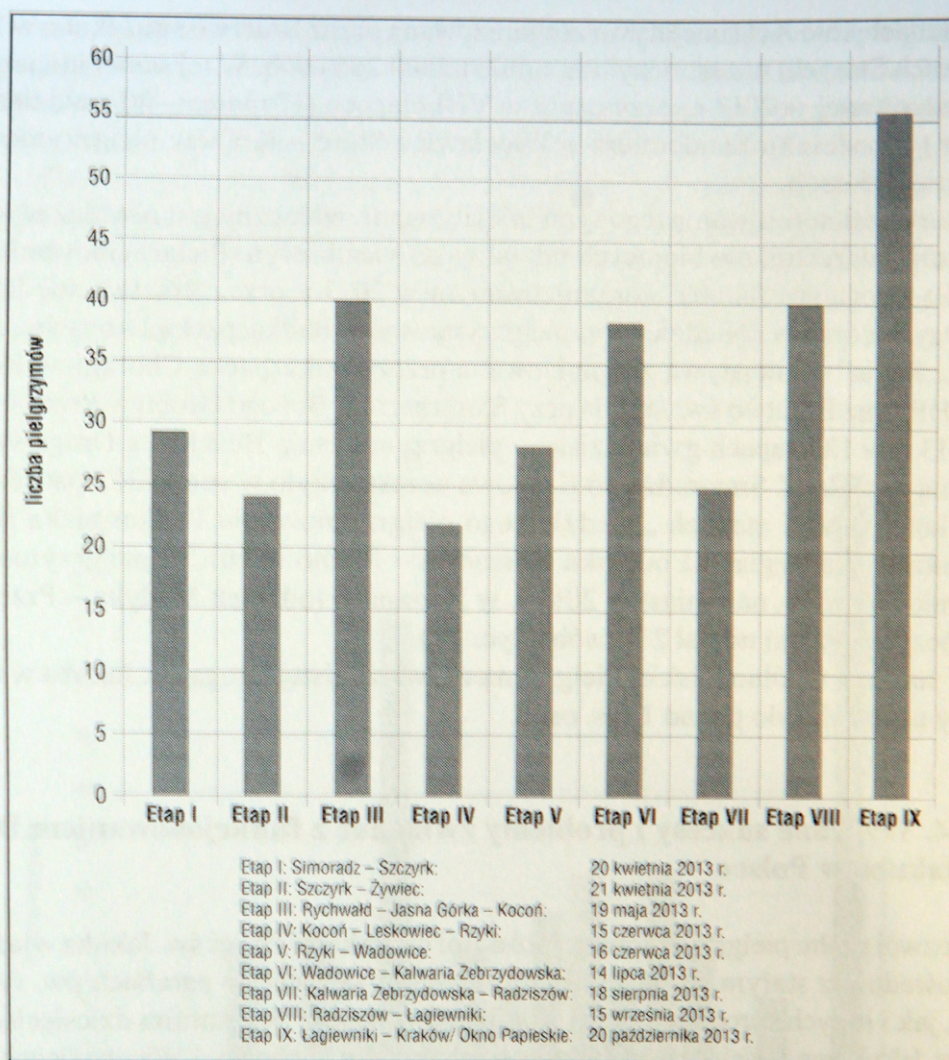
Wzrost zainteresowania tego typu inicjatywami, widoczny jest również w wzroście liczby uczestników biorących udział w „Gwiazdzistym Pielgrzymowaniu Beskidzką Droga św. Jakuba” zorganizowanym w 2013 r. przez Bractwo św. Jakuba w Szczyrku oraz w „Niedzielnym pielgrzymowaniu Podkarpacką Droga św. Jakuba Via Regia” – inicjatywą zorganizowaną przez Podkarpacką Chorągiew Harcerzy ZHR oraz Bractwo św. Jakuba przy Sanktuarium Bożego Grobu w Przeworsku. W 2013 r. w IX etapach gwiazdzistego pielgrzymowania Beskidzką Droga św. Jakuba na odcinku Z Simoradza do Krakowa uczestniczyło w sumie 302 pątników.

Z kolei w VIII etapach „Niedzielnego pielgrzymowaniu Podkarpacką Droga św. Jakuba Via Regia” na odcinku Korczowa – Pilzno w 2012 r. pielgrzymowało w sumie 148 osób, natomiast w 2013 r. w X etapach (odcinek Medyka – Przemyśl – Ropczyce) wzięło udział 271 osób (Ryc. 14.).

W sumie w Ogólnopolskiej Pielgrzymce Gwiazdzistej Droga św. Jakuba w Roku Wiary uczestniczyło ponad 1 tys. osób.

7.4. Wybrane sukcesy i problemy związane z funkcjonowaniem Drogi św. Jakuba w Polsce

Rozwój ruchu pielgrzymkowego polskimi odcinkami Drogi św. Jakuba wiąże się bezpośrednio z stałym rozwojem kultu Apostoła zarówno w parafiach pw. św. Jakuba, jak i innych ośrodkach kultu religijnego w Polsce. W ostatnim dziesięcioleciu cztery Jakubowe kościoły – w Jakubowie, Szczyrku, Lęborku i Więclawicach Starych zostały podniesione do rangi sanktuarium św. Jakuba Starszego Apostoła. Obok wspomnianych powyżej ośrodków, zwłaszcza parafie Jakubowe w Białutach, Brzesku, Częstochowie, Kotuszowie, Lubaniu, Łebie, Mogilnie, Murowanej Goślinie, Nysie, Olsztynie, Ośnie Lubuskim, Przesmykach, Sączowie, Simoradzu, Sandomierzu, Szczaworyżu, Szczecinie, Tarchominie, Toruniu, Tuchowie i Żabnie są prężnymi ośrodkami kultu św. Jakuba. Na podkreślenie zasługują także nowe inicjatywy związane z dalszym ożywieniem kultu Apostoła w lokalnych społecznościach i regionie – np. „Biesiady Jakubowe” (np. w Jakubowie), „Jarmarki Jakubowe” (m.in. w Błazejewie, Kętrzynie, Krzepicach, Nysie, Przeworsku, Szczecinie i Więclawicach Starych), „Festyny Jakubowe” (m.in. w Brzesku, Lublinie-Głusku), „Dni Jakubowe” (m.in. w Lęborku, Olsztynie i Tolkmicku), „Międzynarodowy Zlot Jakubów” w Lęborku, czy też Bieg Uliczny św. Jakuba w Lęborku i Małopolski Bieg Droga św. Jakuba w Więclawicach Starych. Warto podkreślić, że te nowe projekty, dzięki promocji w mediach, cieszą się dużym zainteresowaniem.

Ryc. 16. Liczba pielgrzymów biorąca udział w „Niedzielnym pielgrzymowaniu Podkarpacką Drogą św. Jakuba *Via Regia*” w latach 2012-2013

Źródło: opracowanie własne

Kluczowym zadaniem stojącym przed Bractwami św. Jakuba, Kongregacją „Camino Polonia”, organizacjami, stowarzyszeniami i szeroką grupą miłośników Drogi św. Jakuba w Polsce jest zapewnienie, aby polskie odcinki Szlaku Jakubowego nie zatraciły w żaden sposób charakteru szlaku pielgrzymkowego, a w związku z tym, wędrowanie *Camino de Santiago* miało przede wszystkim wymiar religijny i stanowiło nową formę ewangelizacji. Pielgrzymowanie Drogą św. Jakuba to bowiem wyjątkowe doświadczenie i niepowtarzalne rekolekcje w drodze.

Do priorytetowych zadań, które należy podjąć należy przede wszystkim poprawa oznakowania, wzmocnienie działań informacyjnych i promocyjnych o Drodze

św. Jakuba szczególnie w regionie przez który on przebiega oraz przygotowanie odpowiedniej bazy turystycznej, zwłaszcza bazy noclegowej.

Jednym z głównych problemów związanych z funkcjonowaniem Drogi św. Jakuba w Polsce jest przede wszystkim niska wiedza (a właściwie jej brak) mieszkańców przez który przebiega Jakubowy Szlak na temat postaci św. Jakuba Starszego Apostoła, tradycji pielgrzymowania do Composteli i *Camino de Santiago*. Oczywiście jest, że taki stan przekłada się na bierne lub też niestety nieprzychylnie traktowanie przez lokalną społeczność pielgrzymów wędrujących Drogą św. Jakuba. I choć w tym zakresie na wielu polskich odcinkach „muszelkowego szlaku” nastąpiła znacząca poprawa, to w dalszym ciągu bardzo ważnym zadaniem pozostaje przeprowadzenie działań marketingowych – głównie akcji informacyjnej i promocyjnej służącej upowszechnieniu wiedzy o „Camino de Santiago” zarówno na szczeblu lokalnym, a więc w powiatach, gminach i parafiach przez które przebiega szlak, jak i na szczeblu regionalnym i centralnym. Należy w tym zakresie wykorzystać środki masowego przekazu – a więc prasę, radio, telewizję i oczywiście Internet – tzw. zwłaszcza serwisy społecznościowe jak np. Facebook i Twitter. Konieczne jest zdobycie zainteresowania mediów, w tym przede wszystkim dziennikarzy lokalnych gazet, i organizacja dla nich konferencji prasowych oraz wyjazdów studyjnych Drogą św. Jakuba¹⁴¹.

Niepokój budzi fakt, że część odcinków Drogi św. Jakuba w Polsce powstała dzięki pozyskanym środkom finansowym z różnego rodzaju projektów i została oznakowana przez znakarzy, którzy nie w pełni (bądź wcale) znają specyfikę Drogi św. Jakuba na terenie Hiszpanii. Niestety osoby odpowiedzialne za oznakowanie szlaku nie podjęły trudu powiadomienia gospodarzy regionu/miasta przez który przebiega szlak – tj. prezydentów, burmistrzów, wójtów i sołtysów o przeprowadzonej akcji znakowania, nie mówiąc już o uzyskaniu oficjalnej zgody, czy też jakichkolwiek konsultacjach związanych z przebiegiem trasy. W efekcie, w regionalnych i lokalnych punktach informacji turystycznej, w urzędach gmin, w parafiach oraz lokalnych organizacjach zajmujących się m.in. obsługą ruchu turystycznego nie można otrzymać jakiegokolwiek informacji na temat danego odcinka Drogi św. Jakuba.

Cieszyć może natomiast działalność członków Bractw św. Jakuba, miłośników Drogi św. Jakuba oraz czcicieli Apostoła, którzy systematycznie od kilku lat poświęcają czas i niejednokrotnie własne środki finansowe na oznakowanie bądź konserwację Szlaku Jakubowego. Ogromnie ważne jest to, że osoby te pracują w ścisłej współpracy z duszpasterzami i przedstawicielami władzy samorządowej regionów przez które przebiega szlak. Śmiało można powiedzieć, że bez tej grupy dalszy rozwój Drogi św. Jakuba byłby niemożliwy.

¹⁴¹ Ł. Gawęł, *Zarządzanie sakralnymi szlakami dziedzictwa kulturowego*, (w:) Ś. Sittek i N. Widok (red.), *Drogi Jakubowe i inne szlaki pątnicze w Polsce i Czechach, Reakcja Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego*, Opole 2012, s. 191.

Niezbędne jest więc, aby te działania uzyskały dalsze wsparcie w lokalnych społecznościach – wśród duszpasterzy, starostów, burmistrzów, wójtów, sołtysów, lokalnych przedsiębiorców i przedstawicieli organizacji pozarządowych. Należy bowiem podkreślić, że nawet doskonale prowadzona organizacja o charakterze ogólnopolskim nie rozwiąże problemów na szczeblu lokalnym. Konieczne wydaje się więc stworzenie w poszczególnych regionach (województwach) Rady Programowej (Kapituły) do spraw Rozwoju Drogi św. Jakuba na danym terenie. Do udziału w pracach rady powinni zostać zaproszeni przedstawiciele wszystkich powiatów, gmin i parafii przez które przebiega Jakubowy Szlak, przedstawiciele urzędu marszałkowskiego, przedstawiciele miejscowego ordynariusza (np. przedstawiciel wydziału duszpasterskiego kurii diecezjalnej), reprezentanci świata nauki, bractw, organizacji i stowarzyszeń związanych z Drogą św. Jakuba, a także przedstawiciele nadleśnictw i obszarów objętych ochroną przyrody przez które poprowadzono *Camino de Santiago*, w końcu przedstawiciele Lokalnych Grup Działania i Lokalnych Organizacji Turystycznych. Zdaniem Autorów prezentowanego opracowania, tylko taka Rada dzięki pozyskaniu odpowiednich środków finansowych z różnego rodzaju projektów jest w stanie podjąć działania do przygotowania bazy noclegowej, żywieniowej i informacyjnej w danym regionie.

Aby Droga św. Jakuba w danym regionie była szlakiem autentycznym i żywym, musi być obecna i znana w społeczności lokalnej. Ł. Gawęł podkreśla, że „zarządzanie szlakiem – mające na celu zachowanie jego materialnych i niematerialnych walorów dla przyszłych pokoleń – może być skuteczne wyłącznie wówczas, gdy będzie uwzględniało uwarunkowania lokalne”¹⁴². Dlatego wiedzę o regionalnych odcinkach *Camino de Santiago* należy wprowadzać do programu miejscowych szkół (edukacja regionalna), organizacji i stowarzyszeń młodzieżowych, drużyn harcerskich, grup zrzeszających liturgiczną służbę ołtarza, szkolnych kół turystyczno-krajoznawczych, grup duszpasterskich działających przy miejscowych parafiach, lokalnych organizacji i stowarzyszeń pozarządowych, a także w pracowniach działających w miejskich i gminnych ośrodkach kultury czy też bibliotekach. Niezbędna w tym zakresie jest organizacja warsztatów, prelekcji, wykładów i wystaw na temat najpiękniejszej drogi świata, jak popularnie nazywana jest Droga św. Jakuba. Znakomitym wsparciem do popularyzacji Szlaku Jakubowego w lokalnych społecznościach jest także organizacja weekendowych (niedzielnych) pielgrzymek Szlakiem św. Jakuba, rozpoczynających się np. od nabożeństwa (Mszy św.) w miejscowym kościele przy udziale mieszkańców i władz samorządowych.

Konieczne jest także wyznaczenie grupy wolontariuszy – „strażników” opiekujących się odcinkiem Drogi św. Jakuba w danym regionie. Doskonałym rozwiązaniem byłoby, aby w lokalnej grupie strażników szlaku znaleźli się np. uczniowie szkół, studenci, harcerze, służba liturgiczna pod opieką nauczyciela lub osoby znającej *Camino de Santiago*. Bardzo ważne jest, aby osoby opiekujące się szlakiem

¹⁴² Ł. Gawęł, *Zarządzanie sakralnymi szlakami ...*, dz. cyt., s. 185.

dokonywali systematycznego przeglądu stanu oznakowania drogi, zwłaszcza w okresie pielgrzymkowym. Wskazane byłoby także, aby wsparciem dla „strażników” Drogi św. Jakuba były osoby, który indywidualnie pielgrzymowały już szlakami hiszpańskimi do grobu św. Jakuba w Santiago do Compostela. Caminowicze bowiem doskonale znają atmosferę, jaka panuje na *Camino de Santiago* oraz posiadają cenną wiedzę na temat oznakowania, promocji, informacji i infrastruktury turystycznej szlaku. Innym, istotnym zadaniem stojącym przed „strażnikami” szlaku oraz członkami bractw i organizacji koordynujących funkcjonowanie odcinków Drogi św. Jakuba w Polsce jest nawiązanie współpracy z duszpasterzami w celu poprawy opieki duszpasterskiej w świątyniach przy Szlaku Jakubowym.

Zakończenie

Ultreia! Ultréia! – naprzód, dalej! – to prastare pozdrowienie pielgrzymów, zawarte w średniowiecznej „Pieśni pielgrzymów do Composteli” (poniżej) rozbrzmiewa każdego dnia na ustach tysięcy pątników pielgrzymujących do grobu św. Jakuba Apostoła w Santiago de Compostela w hiszpańskiej Galicji. *Ultreia, ultréia* – to zachęta do wędrowki tym niezwykłym szlakiem, na którym rodziła się świadomość europejska. Niech te słowa będą także zachętą dla tych którzy nie znają jeszcze Drogi św. Jakuba, aby wybrać się szlakiem muszli do Composteli, gdzie „na krańcu kontynentu czcigodny Jakub na nas czeka, jego uśmiech od wieków unieruchamia słońce, które umiera na Finisterre”.

*„Codziennie rano ruszamy w drogę,
codziennie rano idziemy dalej,
trasa nas wzywa dzień po dniu,
to głos z Composteli.
Naprzód! Dalej! Boże wspieraj nas!
Droga ziemska i droga wiary,
tysiącletnia droga Europy,
Mleczna droga Karola Wielkiego,
to droga dla wszystkich „Jakubów”.
Naprzód! Dalej! Boże wspieraj nas!
A tam, na krańcu kontynentu
czcigodny Jakub na nas czeka
jego uśmiech od wieków
unieruchamia słońce,
które umiera na Finisterre.
Naprzód! Dalej! Boże wspieraj nas!*

słowa J. C. Bénazet (tł. Ryszard Kaczmarczyk)

SZLAKI KULTUROWE W EUROPIE

ORGANIZACJA, PROMOCJA, ZARZĄDZANIE

Zbiór studiów pod redakcją
Tomasza Studzienieckiego

Pelplin 2013

Recenzent:

Prof. dr hab. inż. Piotr Palich

Opracowanie graficzne i projekt okładki:

Karolina Słyszewska

Rys. na okładce:

Maria Zywert

Redakcja techniczna

Alicja Słyszewska

Patrycja Lasocka

Tłumaczenie:

Aleksandra Słyszewska

© Copyright by *Academia Europa Nosta*, 2013

© Copyright by *Stowarzyszenie Szlaki Kulturowe*, 2013

Wydawca

Academia Europa Nosta

Stowarzyszenie Szlaki Kulturowe

Druk:

Wydawnictwo „Bernardinum” Sp. z o.o.
83-130 Pelplin, ul. Biskupa Dominika 11

Publikacja dofinansowana ze środków
Samorządu Województwa Pomorskiego
w ramach realizacji projektu: Konferencja naukowa
Szlaki kulturowe: organizacja, promocja, zarządzanie

ISBN 978-83927537-3-5

Spis treści

Wstęp	7
Introduction	10
Rozdział I – Determinanty rozwoju szlaków kulturowych	
1. Łukasz Gawel , <i>Szlaki dziedzictwa kulturowego</i> – definicje, potencjał, zarządzanie	15
2. Armin Mikos von Rohrscheidt , <i>Materialność szlaku tematycznego</i> <i>jako wyznacznik współczesnego standardu produktu turystycznego</i> <i>i szansa na konkurencyjną ofertę</i>	33
3. Tadeusz Stegner , <i>Miejsca wydarzeń historycznych</i> <i>jako obiekty turystyczne. Refleksja historyka</i>	47
4. Tomasz Studzieniecki , <i>Unia Europejska a rozwój turystyki kulturowej</i>	57
Rozdział II – Szlaki kulturowe w Polsce i Europie	
5. Dagmara Fiszer, Joanna Geresz , <i>Turystyka kulturowa</i> <i>na przykładzie szlaku drewnianej architektury sakralnej</i> <i>„Drewniane Skarby Mazowsza”</i>	71
6. Jolanta Murawska , <i>Europejski Szlak Gotyku Ceglanego</i> – powstanie i działalność	83
7. Franciszek Mróz, Łukasz Mróz , <i>Camino de Santiago</i> – Droga św. Jakuba w Polsce	93
8. Teresa Suchodolska, Tomasz Studzieniecki – Potencjał i produkty szlaku bursztynowego	112

Camino de Santiago – Droga św. Jakuba w Polsce

1. Wprowadzenie

Droga św. Jakuba rozpoczęła się przed niemal 2 tysiącami lat nad brzegiem Jeziora Galilejskiego (Jeziora Tyberiadzkiego). „Gdy Jezus przechodził obok Jeziora Galilejskiego, ujrzał dwóch braci: Szymona, zwanego Piotrem, i brata jego, Andrzeja, jak zarzucali sieć w jezioro; byli bowiem rybakami. I rzekł do nich: Pójdźcie za Mną, a uczynię was rybakami ludzi. Oni natychmiast zostawili sieci i poszli za Nim. A gdy poszedł stamtąd dalej, ujrzał innych dwóch braci, Jakuba, syna Zebedeusza, i brata jego, Jana, jak z ojcem swym Zebedeuszem naprawiali w łodzi swe sieci. Ich też powołał. A oni natychmiast zostawili łódź i ojca i poszli za Nim”¹. Od tej chwili rozpoczęła się droga Apostoła Jakuba z Chrystusem, droga do męczeńskiej śmierci, droga do świętości. Świadectwo życia św. Jakuba i jego działalność apostołska na krańcu świata – w hiszpańskiej Galicji, dała początek *Camino de Santiago* – Drodze św. Jakuba po której od wieków pielgrzymuje tysiące osób poszukujących wiary i pokoju wewnętrznego. Do grobu św. Jakuba w Santiago de Compostela – jak przypomniał w 1982 r. bł. Jan Paweł II – „przybywali z Francji, z Włoch, z Europy Środkowej, z krajów nordyckich i z narodów słowiańskich chrześcijanie wszelkich stanów: od królów aż po najskromniejszych wieśniaków, chrześcijanie wszelkich poziomów duchowych: od świętych, jak Franciszek z Asyżu czy Brygida Szwedzka (nie mówiąc o tylu innych świętych hiszpańskich), aż po publicznych grzeszników czyniących pokutę. Cała Europa odnalazła się wokół tej „pamiątki” świętego Jakuba, w tych samych wiekach, w których budowała się jako kontynent jednorodny i zjednoczony duchowo. Dlatego to sam Goethe stwierdzi, że świadomość europejska zrodziła się w pielgrzymowaniu”². Ten niezwykły ruch pielgrzymkowy do Composteli trwa nieprzerwanie od 1200 lat – od momentu odkrycia grobu św. Jakuba przez pustelnika *Pelayo* (Pelagiusza), który pełnił posługę duchową w okolicy górnej części obecnej Composteli. Do miejsca w którym znajdował się sarkofag z relikwiami Apostoła poprowadziły pustelnika pieśni rozbrzmiewające wśród drzew i światło – deszcz spadających gwiazd. Powiadomiony o tym niezwykłym odkryciu biskup Teodomir (biskup Iria Flavia) potwierdził, że w

¹ Ewangelia według św. Mateusza (Mt 4, 18-22), [w:] www.biblia.deon.pl/rozdzial.php?id=247&werset=12#W12 [pozyskano 15.10.2013 r.].

² Jan Paweł II, *Akt Europejski*, [w:] „L’Osservatore Romano” (wyd. polskie), 1983, nr 2 (38), s. 29.

odkrytym starym mauzoleum znajdują się szczątki Apostoła Jakuba i jego uczniów Atanazego i Teodora. Wieść o odkryciu sarkofagu z grobem pierwszego męczennika wśród Apostołów szybko dociera do władcy Asturii, króla Alfonsa II Cnotliwego (760-842). Dowody na prawdziwość relikwii św. Jakuba przekazane przez biskupa Teodomira królowi Alfonsowi musiały być bezdyskusyjne, skoro władca Asturii wyrusza z Oviedo do Composteli, aby uczcić relikwie Apostoła. Ta wyprawa przeszła do historii jako pierwsza pielgrzymka kompostelańska, a szlak z Oviedo do Santiago uzyskał miano „Szlaku Pierwotnego” (*Camino Primitivo*). Nad grobem św. Jakuba z rozkazu króla Alfonsa powstaje pierwszy kościół, a wokół sanktuarium osada o nazwie *Campus Stellae* – Pole Gwiazdy, następnie przekształcona na *Compostela*³.

W ostatnim dwudziestolecu Droga św. Jakuba przeżywa imponujący rozwój. Obecnie *Camino de Santiago* jest nie tylko jednym z najważniejszych, chrześcijańskich szlaków pielgrzymkowych i pierwszym Europejskim Szlakiem Kulturowym, ale także najdłuższym oznakowanym szlakiem pątniczym na świecie. Droga św. Jakuba to szlak pod każdym względem wyjątkowy, określany mianem „najpiękniejszej drogi świata”, „głównego traktu Europy”, „drogi życia”, „drogi wiary” oraz „drogi nawrócenia i pokory”.

Od niemal dziesięciu lat, również w Polsce obserwuje się stale rosnące zainteresowanie Szlakiem Jakubowym do Composteli. Obecnie Droga św. Jakuba jest najdłuższym, oznakowanym szlakiem pielgrzymkowym, a zarazem najdłuższym szlakiem tematycznym i kulturowym w Polsce (ryc. 1). Od momentu wytyczenia i oznakowania pierwszego odcinka Drogi św. Jakuba w Polsce (*Dolnośląska Droga św. Jakuba* – otwarta 24 lipca 2005 r.) do 31 stycznia 2013 r. oznakowano 4949 km polskich odcinków *Camino de Santiago*. Wynik ten robi imponujące wrażenie na wszystkich, którzy w jakikolwiek sposób zetknęli się z Drogą św. Jakuba.

Polska sieć *Camino de Santiago* łączy przejścia graniczne Polski: z Litwą (*Droga Polska*), z Ukrainą (*Droga św. Jakuba Via Regia*), z Niemcami (*Dolnośląska Droga św. Jakuba*, *Droga św. Jakuba Via Regia*, *Lubuska Droga św. Jakuba* i *Pomorska Droga św. Jakuba*), z Czechami (*Żytawska Droga św. Jakuba* i *Beskidzka*

³ Por. E. Temperán Villaverde, *1200 lat pielgrzymowania do Santiago de Compostela. Motywy pielgrzymowania*, [w:] Jackowski A., Mróz F., Mróz Ł. (red.), *1200 lat pielgrzymek do grobu św. Jakuba w Santiago de Compostela*, Wyd. Czuwajmy, Kraków 2013 [w druku]; Jackowski A., Sołjan I., *Pielgrzymki do Santiago de Compostela w czasie i przestrzeni*, [w:] Jackowski A., Mróz F., Hodorowicz I. (red.), *Drogi św. Jakuba w Polsce. Stan badań i organizacja*, IGiGP UJ, PPWSZ w Nowym Targu, Bractwo św. Jakuba Starszego Apostoła Oddział Małopolski w Więclawicach Starych, Kraków 2008, s. 15-16.

Droga św. Jakuba) oraz z Rosją – Obwodem Kaliningradzkim (*Pomorska Droga św. Jakuba*). Na przełomie 2013 i 2014 r. planowane jest oznakowanie *Podhalańsko-Orawskiej Drogi św. Jakuba* – odcinek z Nowego Targu przez Piekielnik do dawnego polsko-słowackiego przejścia granicznego w Winiarczykówe. Warto podkreślić, że prace nad oznakowaniem nowych odcinków Jakubowego Szlaku w wielu regionach Polski nabierają coraz większego tempa. Najprawdopodobniej już wiosną 2014 r. długość oznakowanych polskich odcinków *Camino de Santiago* przekroczy 5000 km.

2. Droga św. Jakuba w Polsce – geneza wybranych odcinków

Projekt wytyczenia pierwszego odcinka Drogi św. Jakuba w Polsce powstał w 2004 roku wśród pątników, którzy odbyli pielgrzymkę do grobu św. Jakuba Apostoła w Santiago de Compostela. Koncepcja wytyczenia i oznakowania szlaku została zaprezentowana na forum internetowym portalu „Polskiego Klubu Camino de Santiago”. Projekt zakładał odtworzenie szlaku pątniczego, który prowadziłby z Ogrodnik przez Olsztyn, Toruń, Gniezno, Poznań do Słubic na granicy polsko-niemieckiej⁴. Prace nad wytyczeniem i oznakowaniem pierwszego odcinka tego szlaku trwały jednak kolejne dwa lata.

Na powstanie pierwszych odcinków Drogi św. Jakuba w Polsce główny wpływ miały pielgrzymki Polaków do grobu św. Jakuba, ponowny rozwój kultu Apostoła w wielu parafiach pod jego wezwaniem, a także działalność Bractw św. Jakuba. Należy w tym miejscu przypomnieć, że w 2004 r., a więc w roku rozpoczęcia prac nad wytyczeniem pierwszych polskich odcinków *Camino de Santiago*, 357 osób z Polski otrzymało tzw. „*Compostelkę*” (dokument potwierdzający odbycie pielgrzymki do grobu św. Jakuba – ostatnich 100 km *Camino de Santiago* pieszo, konno lub na wózku inwalidzkim, bądź 200 km rowerem)⁵. W 2010 r. – w Świętym Roku Jakubowym było to już 2040 osób (0,75% ogółu)⁶. Natomiast w 2012 r., 2307 Polaków otrzymało „*Compostelkę*”, a udział Polaków w ogóle pielgrzymujących wzrósł do 1,2% ogółu (ryc. 2). W bieżącym 2013 r. tylko w okresie od 1 stycznia do końca października Biuro Pielgrzymkowe Arcybiskupstwa Santiago de Compostela odnotowało 2463 Polaków co

⁴ W. Antkowiak, *Szlak św. Jakuba. Polska Droga. Odcinek Olsztyn – Toruń. Przewodnik dla pielgrzymów i turystów*, Toruń 2007, s. 4.

⁵ www.peregrinossantiago.es/esp/wp-content/uploads/informes/peregrinaciones2004.pdf [pozyskano 16.10.2013 r.].

⁶ www.peregrinossantiago.es/esp/wp-content/uploads/informes/peregrinaciones2011.pdf [pozyskano 26.10.2013 r.].

plasowało nasz kraj na 12 miejscu wśród narodowości pielgrzymujących do grobu św. Jakuba.

Ważnym impulsem do oznakowania pierwszych polskich odcinków Drogi św. Jakuba było także oznakowanie odcinków *Camino de Santiago* na terenie wschodnich Niemiec. Przykładem może być utworzony w 2003 r. – *Ekumeniczny Szlak Pątniczy „Via Regia”* z Görlitz do Vacha, który stanowił bodziec do wytyczenia *Dolnośląskiej Drogi św. Jakuba* oraz *Drogi św. Jakuba „Via Regia”* na odcinku Brzeg – Zgorzelec. Podobnie odcinki Drogi św. Jakuba w Brandenburgii nawiązujące do dawnego traktu z Gniezna do Magdeburga, wpłynęły na oznakowanie *Lubuskiej Drogi św. Jakuba* w 2008 r.⁷.

W 2004 r. członkowie Bractwa św. Jakuba Apostoła w Jakubowie i Fundacji Wioski Franciszkańskiej w Janicach rozpoczęli prace nad wytyczeniem ***Dolnośląskiej Drogi św. Jakuba***. Do oznakowanie tego szlaku włączył się także głogowski Klub Inteligencji Katolickiej, Towarzystwo Ziemi Głogowskiej, Związek Gmin Zagłębia Miedziowego oraz lokalne samorządy i parafie⁸. Uwieńczeniem tych prac było uroczyste otwarcie pierwszego, polskiego odcinka *Camino de Santiago* łączącego Jakubów ze Zgorzelcem. Uroczystości odbyły się 24 lipca 2005 r. w Jakubowie oraz w Zgorzelcu, gdzie na Moście Staromiejskim dokonano symbolicznego włączenia polskiego odcinka Drogi św. Jakuba do europejskiej sieci dróg jakubowych. ***Dolnośląska Droga św. Jakuba*** prowadzi z Głogowa, przez Jakubów (Sanktuarium Pielgrzymkowe św. Jakuba), Grodowiec, Polkowice, Chocianów, Bolesławiec i Lubań do Zgorzelca, a jej długość wynosi 164 km⁹ (por. ryc. 1; tab. 1). W 2007 roku wzdłuż *Drogi Dolnośląskiej*, lecz w kierunku przeciwnym, ze Zgorzelca do Jakubowa, został wytyczony „Szlak pielgrzymkowy do Jakubowa”.

Włączenie polskich odcinków Jakubowego Szlaku w europejską sieć *Camino de Santiago* przyczyniło się także do renesansu pielgrzymowania Polaków do Composteli z terenu Polski, a więc podobnie jak w średniowieczu „z progu własnego domu”. Warto podkreślić, że w latach 2005-2012 r. – w Biurze Pielgrzymkowym w Santiago de Compostela zarejestrowano 154 Polaków po ukończeniu pielgrzymki rozpoczętej w

⁷ Por. F. Mróz, Ł. Mróz, P. Mróz, *Renesans Drogi św. Jakuba w Europie na przykładzie wybranych państw: Czech, Niemiec, Polski i Włoch*, [w:] Jackowski A., Mróz F. (red.), „Akt Europejski” *bl. Jana Pawła II a renesans Drogi św. Jakuba*, Kraków 2012, s. 133.

⁸ W. Hass, *Z Jakubowa do Santiago de Compostela. Szlak, bractwo, sanktuarium*, [w:] Jackowski A., Mróz F., Hodorowicz I. (red.), *Drogi św. Jakuba w Polsce – stan badań i organizacja*, Kraków 2008, s. 100.

⁹ Por. A. Ceglińska, H. Karaś, E. Mendyk, J. Smyk, *Droga św. Jakuba Gniezno – Zgorzelec – Praga. Część polska: Droga Wielkopolska i Droga Dolnośląska. Przewodnik Pielgrzyma*, Janice 2006, Fundacja Wioski Franciszkańskiej.

Polsce. W 2012 r. – aż 28 Polaków rozpoczęło pielgrzymkę do Composteli z terenu naszego kraju i dotarło do grobu św. Jakuba.

Pierwszy odcinek *Drogi Polskiej (Camino Polaco)* prowadzący z Olsztyna do sanktuarium maryjnego w Gietrzwałdzie (ok. 20 km) otwarto 25 lipca 2006 roku. W kwietniu 2007 roku odcinek ten został przedłużony do kościoła św. Jakuba w Toruniu. W 2009 r. oddano odcinek z Torunia do Trzemeszna (blisko 110 km). Na terenie województwa kujawsko-pomorskiego *Droga Polska* powstała dzięki współpracy i wsparciu finansowemu władz miasta Torunia, Urzędu Miejskiego w Brodnicy, Urzędu Gminy Kurzętnik i Urzędu Miasta Kruszwicy. Zarówno odcinek północny Szlaku Jakubowego z Ławy do Torunia, jak i południowy z Torunia do Trzemeszna oznakowali znakarze z Oddziału Miejskiego PTTK im. Mariana Sydowa w Toruniu¹⁰. Kolejne odcinki *Drogi Polskiej*: „Suwalszczyzna” oraz „Warmia i Mazury” zostały uroczystie otwarte w dniu 25 lipca 2011 r. w Kętrzynie. Odcinek o nazwie „Suwalszczyzna” rozpoczyna się przy granicy polsko-litewskiej w miejscowości Ogrodniki i biegnie przez Sejny, Krasnopol, Wigry, Suwałki do Bakalarzewa (około 120 km). Drugi odcinek „Warmia i Mazury” prowadzi z Bakalarzewa przez Olecko, Kruklanki, Giżycko, Gierłoż, Kętrzyn, Świętą Lipkę, Reszel, Lutry, Wipsowo, Barczewo do Olsztyna (193 km), gdzie łączy się ze wspomnianym już odcinkiem *Camino Polaco*: Olsztyn – Brodnica – Toruń – Trzemeszno. Łączna długość *Drogi Polskiej* z Ogrodnik do Trzemeszna wynosi 651 km. Trasę niemal w całości poprowadzono w oparciu o istniejące szlaki turystyczne, zwłaszcza międzynarodowy szlak pieszy E-11 (Słubice – Ogrodniki). Przedłużeniem *Drogi Polskiej* są kolejne szlaki jakubowe: *Droga św. Jakuba „Szlak Piastowski”* (Mogilno – Trzemeszno – Niechanowo – Gniezno), *Lubuska Droga św. Jakuba* (Murowana Goślina – Słubice), *Wielkopolska Droga św. Jakuba* (Gniezno – Poznań – Lubiąż – Głogów) i *Dolnośląska Droga św. Jakuba* (Głogów – Jakubów – Zgorzelec). Tym samym oznakowane polskie odcinki Drogi św. Jakuba łączą północno-wschodni kraniec Polski z granicą polsko-niemiecką w Zgorzelcu i Słubicach.

Najdłuższym obecnie polskim odcinkiem *Camino de Santiago* jest licząca ponad 950 km *Droga św. Jakuba „Via Regia”* – prowadząca z Korczowej i Medyki (przy granicy polsko-ukraińskiej) przez Przemyśl, Jarosław, Przeworsk, Rzeszów, Pilzno, Tuchów, Tarnów, Brzesko, Kraków, Olkusz, Będzin, Piekary Śląskie, Górę Św. Anny, Opole, Skorogoszcz, Brzeg, Wrocław, Legnicę do Zgorzelca (por. ryc. 1). Szlak

¹⁰ Por. www.caminopolaco.pl/index.php/szlak/historia-szlaku [pozyskano 25.10.2013 r.] i www.pttk.torun.pl/Szl.św.Jakuba%20płd.html [pozyskano 25.10.2013 r.].

ten prowadzi wzdłuż dawnej *Via Regia* (Wysokiej Drogi), czyli traktu, który wiódł z Kijowa przez Lwów, Kraków, Wrocław, Lipsk, Kolonię, Akwizgran, do Paryża. *Via Regia* była ponadregionalną drogą, która sprzyjała rozwojowi handlu, wzajemnych stosunków między państwami europejskimi oraz powstawaniu nowych ośrodków miejskich¹¹. Poruszali się po niej w sposób bezpieczny nie tylko handlarze i wojska, ale i pielgrzymi udający się do grobu św. Jakuba Apostoła w Santiago de Compostela w Hiszpanii. W dniu 6 października 2006 roku otwarto pierwszy odcinek tego szlaku na trasie: Brzeg – Wrocław – Legnica – Zgorzelec. Kolejne odcinki *Drogi św. Jakuba* „*Via Regia*” otwarto w następujących terminach: 15 września 2008 r. (odcinek: Góra Św. Anny – Opole – Skorogoszcz – Brzeg), 24 lipca 2010 r. (odcinek: Pilzno – Tuchów – Tarnów – Brzesko – Kraków¹²), 8 sierpnia 2010 r. (*Droga św. Jakuba* „*Via Regia*” w *Zagłębiu Dąbrowskim*; trasa Kraków – Olkusz – Sławków – Będzin – Sączów – Piekary Śląskie – Góra Św. Anny), 5 stycznia 2012 r. (odcinek na obszarze woj. podkarpackiego Korczowa – Przemyśl – Jarosław – Przeworsk – Łańcut – Rzeszów – Pilzno; 219 km) oraz 27 października 2013 r. (odcinek szlaku z Medyki do Przemyśla)¹³.

W dniu 6 listopada 2006 roku w Poznaniu otwarto *Wielkopolską Drogę św. Jakuba* prowadzącą z Gniezna przez Lednicę, Poznań, Lubiąż, Leszno do Głogowa (234 km)¹⁴. Szlak ten odnosi się do pierwszego projektu – planowanego przebiegu *Drogi Polskiej* – podobnie jak odcinek *Drogi św. Jakuba* na „*Szlaku Piastowskim*” z Mogilna przez Trzemeszno na Wzgórze Lecha w Gnieźnie (40 km)¹⁵.

Przebieg *Lubuskiej Drogi św. Jakuba* wyznaczył w 2005 roku prof. Ulrich Knefelkamp z Katedry Historii Średniowiecznej i Regionalnej Historii Kultury na Wydziale Kulturoznawstwa Uniwersytetu Europejskiego „Viadrina” we Frankfurcie nad Odrą. Droga prowadzi wzdłuż dawnego szlaku handlowego, nazywanego drogą frankfurcką, prowadzącego z Poznania do Frankfurtu i Lubusza¹⁶. Warto zaznaczyć, że tym szlakiem pielgrzymował w roku 1000 cesarz Otton III do grobu św. Wojciecha w

¹¹ www.euroopera.org/via-regia [pозyskano 25.10.2012 r.]

¹² Por. P. Plezia, *Droga św. Jakuba: Krocowa – Przemyśl – Rzeszów – Tarnów – Kraków*, [w:] Hodorowicz I., Mróz F. (red.), *Pielgrzymi na Drodze św. Jakuba. Przeszłość i teraźniejszość*, Kraków 2009, s. 105-118.

¹³ Por. Ł. Mróz, *Geneza i rozwój Dróg św. Jakuba w Polsce – na przykładzie Drogi św. Jakuba Via Regia*, „*Peregrinus Cracoviensis*”, zeszyt 23/2012, Wydawnictwo Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 73-90.

¹⁴ Por. A. Ceglińska, H. Karaś, E. Mendyk, J. Smyk, *Droga św. Jakuba „Via Regia”. Dolny Śląsk. Przewodnik Pielgrzymy*, Janice 2006, Fundacja Wioski Franciszkańskiej.

¹⁵ Patrz: www.szlakpiastowski.com.pl/go.live.php/PL-H91/droga-sw-jakuba.html [pозyskano 15.10.2013 r.]

¹⁶ P. Grabowski, *Lubuski szlak Drogi św. Jakuba*, [w:] Jackowski A., Mróz F., Hodorowicz I. (red.), *Drogi św. Jakuba w Polsce – stan badań i organizacja*, Kraków 2008, s. 117.

Gnieźnie. Prace nad jej wyznakowaniem zostały zakończone w 2008 r. **Lubuska Droga św. Jakuba** rozpoczyna się w Murowanej Goślinie (tu łączy się z *Wielkopolską Droga św. Jakuba*), a następnie prowadzi przez Oborniki Wielkopolskie, Sulęcín, Ośno Lubuskie (kościół św. Jakuba) do Słubic. W Słubicach, na moście granicznym łączy się z *Brandenburską Droga św. Jakuba*, która z kolei składa się z następujących odcinków: Frankfurt nad Odrą – Berlin (75 km); Berlin – Lipsk (180 km); Frankfurt nad Odrą – Lipsk (220 km); Berlin – Tangermunde (140 km)¹⁷. Szlak ma możliwość wielu wariantów połączenia z innymi Drogami św. Jakuba w Niemczech. W Lipsku Droga łączy się z *Ekumenicznym Szlakiem Pątniczym – „Via Regia”* (*Der Ökumenische Pilgerweg – Via Regia*) i *Saksońską Droga św. Jakuba* (*Die sächsischen Jakobswege*)¹⁸.

W dniu 8 września 2007 roku otwarta została **Lęborska Droga św. Jakuba** (fragment *Pomorskiej Drogi św. Jakuba*), której trasa prowadzi z Sianowa przez Lębork, Łebę do Smołdzina. Warto podkreślić, że w Lęborku znajduje się sanktuarium św. Jakuba w Polsce ustanowione podczas uroczystości odpustowych w dniu 25 lipca 2010 roku przez ówczesnego ordynariusza diecezji pelplińskiej, biskupa Jana Szlagę.

W dniu 25 października 2008 roku w parafii pw. św. Jakuba Apostoła Starszego w Więclawicach Starych otwarto pierwszy odcinek *Małopolskiej Drogi św. Jakuba* w województwie małopolskim, prowadzący z Pałeczniczy przez Więclawice Stare do Krakowa¹⁹. Odcinek szlaku w województwie świętokrzyskim z Sandomierza przez Kotuszów, Szczaworyż, Probołowice do Pałeczniczy otwarto w dniach 23-25 lipca 2009 roku w Sandomierzu i parafii św. Jakuba w Kotuszowie²⁰. Długość Małopolskiej Drogi św. Jakuba od kościoła św. Jakuba w Sandomierzu do Rynku Starego Miasta w Krakowie wynosi 206 km. Trasa **Małopolskiej Drogi św. Jakuba** nawiązuje do średniowiecznego traktu handlowego prowadzącego skrajem doliny Wisły od Sandomierza do Krakowa. Trakt ten stanowił jedną z odnóg tzw. ruskiego szlaku wiodącego z Polesia i Rusi do stolicy Korony oraz na Śląsk. W 2010 r. członkowie Bractwa św. Jakuba w Więclawicach Starych zakończyli oznakowanie muszlami św. Jakuba oraz żółtymi strzałkami kolejnego odcinka *Małopolskiej Drogi św. Jakuba* – z Krakowa przez Tyniec, Liszki, Mników, Sankę do kościoła św. Jakuba w Palczowicach (55 km). W następnym roku oznakowano dalszy odcinek szlaku – z Palczowic, przez

¹⁷ www.jakobswege-brandenburg.de oraz www.jakobswege-viadrina.de [pозyskano 14.10.2012 r.]

¹⁸ F. Mróz, Ł. Mróz, P. Mróz, *Renesans Drogi...*, dz. cyt., s. 138-139.

¹⁹ F. Mróz, *Otwarcie Małopolskiej Drogi św. Jakuba*, „Alma Mater. Miesięcznik Uniwersytetu Jagiellońskiego”, nr 110-111, Kraków 2009, s. 60-61.

²⁰ K. Bednarz, M. Wojnarowska, *Na Jakubowym Szlaku*, „Gość Sandomierski” nr 31/171, 2 sierpnia 2009 r., s. III.

Zator i Osiek do sanktuarium Pana Jezusa Cierpiącego w Bielanach koło Kęt (24 km). Na trasie *Małopolskiej Drogi św. Jakuba* znajduje się Sanktuarium Diecezjalne św. Jakuba Apostoła w Więclawicach Starych – ustanowione dekretem ks. kard. Stanisława Dziwisza w dniu 5 września 2013 r. Od 2007 r. w sanktuarium tym przechowywane są relikwie św. Jakuba Starszego Apostoła i Bartłomieja.

Przedłużeniem *Małopolskiej Drogi św. Jakuba* w kierunku wschodnim jest ***Lubelska Droga św. Jakuba***. Szlak ten prowadzi z Lublina przez Kraśnik, Annopol, Zawichost do Sandomierza, a jego długość wynosi 136 km. Pierwsze zorganizowane przejściem tym Jakubowym Szlakiem zorganizowano 13 października 2012 r. na odcinku z Lublina (bazylika oo. dominikanów) do Zalewu Zemborzyckiego. Oficjalne otwarcie *Lubelskiej Drogi św. Jakuba* nastąpiło 25 lipca 2013 r. w bazylice oo. dominikanów w Lublinie.

We wrześniu 2008 roku otwarto Drogę św. Jakuba ***Via Cervimontana (Drogę Jeleniogórską)***. Malownicza trasa tej drogi przebiega z Jeleniej Góry przez Siedlęcín, Radomice (kościół św. Jakuba), Lubomierz, Gryfów Śląski do Lubania (długość 55 km). W Lubaniu *Droga Jeleniogórska* łączy się *Dolnośląską Drogą św. Jakuba* oraz *Drogą św. Jakuba „Via Regia”*. W dniu 22 sierpnia 2010 r. otwarto 50-kilometrowy odcinek tej drogi z Krzeszowa k. Kamiennej Góry do Jeleniej Góry. Szlak ten zmienił też nazwę na ***Sudecką Drogę św. Jakuba***.

W dniu 25 lipca 2009 roku otwarto ***Ślązańską Drogę św. Jakuba***, która rozpoczyna się na szczycie góry Ślęża (718 m n.p.m.) i prowadzi przez Sobótkę (kościół św. Jakuba), Buków, Ujów (kościół św. Jakuba) do Środy Śląskiej (55 km), gdzie łączy się z *Drogą św. Jakuba „Via Regia”*. Z kolei 1 sierpnia 2009 r. otwarto Drogę św. Jakuba w powiecie lubińskim – tzw. ***„Miedziana” Droga św. Jakuba***. Trasa drogi prowadzi ze Ścinawy przez Ręszów, Siedlce, Lubin, Brunów do Chocianowa, gdzie łączy się *Dolnośląską Drogą św. Jakuba*.

W liturgiczne wspomnienie św. Jakuba Apostoła w 2010 r. podczas Jarmarku Jakubowego w Nysie otwarto ***Nyską Drogę św. Jakuba***. Trasa tego szlaku jakubowego prowadzi z Głucholaz przez Nysę do Skorogoszczy, a jego długość wynosi 100 km. Droga, oznakowana znakiem muszli odtwarza dawny trakt handlowy, który prowadził z południowej części Śląska do Wrocławia. W Skorogoszczy *Nyska Droga św. Jakuba* łączy się z *Drogą św. Jakuba „Via Regia”*²¹. Planowane jest przedłużenie tego odcinka

²¹ Por. Barska J., *Trakt św. Jakuba w Nysie*, [w:] Hodorowicz I., Mróz F. (red.), *Pielgrzymi na Drodze św. Jakuba. Przeszłość i teraźniejszość*, Kraków 2009, s. 165-170.

szlaku jakubowego do Republiki Czeskiej, do miejscowości Jeseník i Javorník, które należały przez blisko pięć wieków do Śląska i Księstwa Nyskiego.

Kolejnym otwartym odcinkiem *Camino de Santiago* w Polsce jest **Beskidzka Droga św. Jakuba**. Droga ta powstaje dzięki ogromnemu zaangażowaniu członków Bractwa św. Jakuba i parafii św. Jakuba w Szczyrku, parafian z Simoradza oraz miłośników *Camino de Santiago* w Beskidzie Śląskim i Beskidzie Żywieckim. Uroczystości otwarcia pierwszego odcinka tego szlaku – z sanktuarium św. Jakuba w Szczyrku przez Skoczów do Simoradza (30 km) odbyły się 7-8 października 2011 r. Uroczystości te zbiegły się z dziękczynieniem za ustanowienie przez ks. biskupa Tadeusza Rakoczego sanktuarium św. Jakuba w Szczyrku (dekret z 12 kwietnia 2011 r.). W 2011 r. członkowie Bractwa św. Jakuba w Szczyrku oznakowali kolejny, ponad 80-kilometrowy odcinek *Beskidzkiej Drogi św. Jakuba* prowadzący z Wadowic przez Rzyki, Groń Jana Pawła II, Ślemień, Rychwałd, Żywiec do Szczyrku. Następne odcinki tego Jakubowego Szlaku otwarto: 21 kwietnia 2012 r. (odcinek: Rychwałd – Żywiec – Pietrzykowice – Szczyrk), 20 lipca 2012 r. (szlak prowadzący z Koconia przez Ślemień do Rychwałdu) oraz 3 sierpnia 2013 r. (szlak prowadzący z Simoradza do Frydek-Mistek w Czechach; 56 km).

W lipcu 2012 r. oficjalnie otwarto dwa kolejne polskie odcinki *Camino de Santiago*: *Warszawską Drogę św. Jakuba* (Warszawa – Ożarów Mazowiecki – Błonie – Niepokalanów; 53 km) i *Nadwarciańską Drogę św. Jakuba*. Szlak Nadwarciański prowadzi z Łądu nad Wartą przez Miłosław do klasztoru benedyktynów w Lubiniu (111 km). Głównym inicjatorem oznakowania *Warszawskiej Drogi św. Jakuba* jest dr Jerzy Kazimierczak z Warszawy. Dzięki jego staraniom, władze gminy Teresin oznakowali znakiem muszli szlak na terenie gminy. Pan Jerzy Kazimierczak z kolei sam oznakował szlak na terenie Warszawy i dalszy odcinek do Puszczy Bolimowskiej. Na terenie lasów Bolimowskich znakowania podjęła się dyrekcja tych lasów. Trasa *Warszawskiej Drogi św. Jakuba* prowadzi z Warszawy na południe – trasami pielgrzymek maryjnych do Częstochowy – przez Rokitno, Błonie, Niepokalanów, Szymanów, Miedniewice, Skierniewice do Piotrkowa Trybunalskiego (220 km). Dalszy odcinek szlaku z Piotrkowa Trybunalskiego i z Zielonej Dąbrowy do Częstochowy jest w obecnie na etapie projektu. W Częstochowie szlaki te mają połączyć się z projektowaną *Jurajską Drogą św. Jakuba*, która ma z kolei doprowadzać do *Drogi św. Jakuba „Via Regia”*.

Do najmłodszych polskich odcinków Drogi św. Jakuba w Polsce zaliczyć należy: ***Drogę św. Jakuba Północno-Wschodniego Mazowsza i Podlasia*** (Siedlce –

Przesmyki – Jadów – Warszawa; 133 km), wspomnianą już wcześniej **Lubelską Drogę św. Jakuba** oraz **Pomorską Drogę św. Jakuba**, którą oficjalnie zainaugurowano podczas V Jarmarku Jakubowy w Szczecinie 28 lipca 2013 r. *Pomorska Droga św. Jakuba* prowadzi z Kretynki na Litwie przez Królewiec w Obwodzie Kaliningradzkim (odcinek w fazie realizacji), a następnie wzdłuż polskiego wybrzeża Bałtyku – przez Frombork, Elbląg, Gdańsk, Kartuzy, Lębork, Łebę, Słupsk, Koszalin, Kołobrzeg do Świnoujścia, gdzie łączy się z już istniejącą niemiecką częścią „Via Baltica”. *Pomorska Droga św. Jakuba* na terenie Polski składa się z następujących odcinków: *Elbląskiej Drogi św. Jakuba*, *Gdańskiej Drogi św. Jakuba*, *Żukowskiej Drogi św. Jakuba*, *Kartuskiej Drogi św. Jakuba*, *Lęborskiej Drogi św. Jakuba*, *Słupskiej Drogi św. Jakuba* oraz *Zachodniopomorskiej Drogi św. Jakuba*. Oznakowanie Pomorskiej Drogi św. Jakuba było możliwe dzięki projektowi „RECRreate – Rewitalizacja europejskiego szlaku kulturowego na obszarze Południowego Bałtyku – Pomorski Szlak św. Jakuba” zatwierdzonemu w dniu 29 września 2010 r. przez Komitet Sterujący Programu Współpracy Transgranicznej Południowy Bałtyk²².

Należy także zaznaczyć, że w wielu parafiach pw. św. Jakuba, gminach bractwach św. Jakuba, stowarzyszeniach oraz wśród czcicieli św. Jakuba powstają nowe inicjatywy związane z ożywieniem kultu Apostoła, a także oznakowaniem nowych odcinków *Camino de Santiago* w Polsce. Obecnie już na etapie realizacji jest m.in. *Pelplińska Droga św. Jakuba*, *Człuchowska Droga św. Jakuba*, *Wejherowska Droga św. Jakuba*, *Spiska Droga św. Jakuba*, *Sądecka Droga św. Jakuba*, *Jurajska Droga św. Jakuba*, *Podhalańsko-Orawska Droga św. Jakuba* oraz *Roztoczańska Droga św. Jakuba*.

3. Pielgrzymowanie polskimi odcinkami Drogi św. Jakuba

Uzupełnieniem przytoczonego powyżej krótkiego rysu powstania 20 polskich odcinków Drogi św. Jakuba konieczna wydaje się prezentacja aspektów związanych z pielgrzymowaniem *Camino de Santiago* i głównych projektów mających na celu poprawę funkcjonowania Jakubowego Szlaku w Polsce.

²² Kapituła Pomorskiej Drogi św. Jakuba skupia przedstawicieli następujących podmiotów: gminę miejską Lębork, gminę Kartuzy, samorząd powiatu lęborskiego, samorząd województwa pomorskiego, departament turystyki pomorskiego urzędu marszałkowskiego, parafię św. Jakuba Apostoła w Lęborku, parafię św. Jakuba Apostoła w Łebie, Bazylikę Metropolitalną św. Jakuba Apostoła w Szczecinie, wspólnotę Braci Mniejszych Kapucynów z Gdańska, prowadzącą kościół św. Jakuba w Gdańsku przy ul. Wałowej 28, parafię Trójcy Świętej w Smołdzinie, sanktuarium Matki Bożej Trzykroć Przedziwnej na Górze Chelmskiej, kurię biskupią diecezji koszalińsko-kołobrzesckiej (wydział duszpasterski), Lokalną Organizację Turystyczną *Ziemia Lęborska*, Lokalną Organizację Turystyczną *Łebska*, Pomorską Regionalną Organizację Turystyczną, Lęborskie Stowarzyszenie św. Jakuba, Urząd Ochrony Zabytków w Szczecinie (delegatura w Koszalinie). Więcej na temat Pomorskiej Drogi św. Jakuba oraz projektu na: www.re-create.pl

W badaniach ruchu pielgrzymkowego na Drodze św. Jakuba istotnym utrudnieniem jest indywidualny charakter samego pielgrzymowania osób, które wybierają się na Drogę. *Camino de Santiago* nie ma bowiem masowego – zorganizowanego charakteru, tak jak jest to popularne w Polsce w przypadku pielgrzymek na Jasną Górę.

Danych o strukturze ruchu pielgrzymkowego na Drodze św. Jakuba w Polsce mogą jednak dostarczyć: listy uczestników z inicjatyw podejmowanych przez poszczególne Bractwa św. Jakuba, parafie pw. św. Jakuba i stowarzyszenia jakubowe np. niedzielne pielgrzymowanie, weekendowe przejścia itp. oraz księgi pielgrzymkowe prowadzone w wybranych sanktuariach i parafiach św. Jakuba Apostoła.

Z analizy danych zawartych w *Księdze pielgrzymów do grobu św. Jakuba Starszego Apostoła z parafii w Kotuszowie* można wnioskować, że ruch pielgrzymkowy na Małopolskiej Drodze św. Jakuba od początku jej powstania wyraźnie wzrasta. W 2010 r. zarejestrowano 105 osób pielgrzymujących małopolskim Szlakiem Jakubowym (58 osób pieszo, 47 osób rowerem), natomiast w 2012 r. było to już 384 pątników – przy czym 257 osób pielgrzymowało pieszo, 25 rowerem i 102 osoby odbyły pielgrzymkę autokarem (ryc. 3)²³. Łącznie w *Księdze pielgrzymkowej* w parafii św. Jakuba w Kotuszowie w latach 2009-2012 zarejestrowano w sumie 643 pielgrzymów (w tym także z Wielkiej Brytanii, Hiszpanii i Francji).

Na szczególne podkreślenie zasługują nowe inicjatywy wędrówek Szlakiem Jakubowym, których inicjatorami są nie tylko członkowie Bractw św. Jakuba i miłośnicy Drogi św. Jakuba, ale także studenci, harcerze i młodzież szkolna. Coraz częściej szlak muszli św. Jakuba jest miejscem rekolekcji w drodze organizowanych przez parafie i różne grupy duszpasterskie. Najlepszym przykładem jest tzw. „Niedzielne pielgrzymowania Drogą św. Jakuba” – inicjatywy organizowane przez Bractwo św. Jakuba w Więclawicach Starych i Szczyrku, Bractwo św. Jakuba przy Sanktuarium Bożego Grobu w Przeworsku, Mazowieckie Bractwo św. Jakuba, Stowarzyszenia na Rzecz Rozwoju i Promocji Gminy Pałecznicza „Muszelka”, Podkarpacką Chorągiew Harcerzy Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej oraz parafie św. Jakuba i gminy przez które przebiega Jakubowy Szlak. Propozycje weekendowych przejść – pielgrzymek Drogą św. Jakuba są znane także w innych częściach Polski. W 2013 r. inicjatywa nabrała charakteru ogólnopolskiego pod nazwą „Pielgrzymka Gwiazdzysta Drogą św. Jakuba w Roku Wiary”, która zakończyła się 20 października

²³ *Księga pielgrzymów do grobu św. Jakuba Starszego Apostoła z parafii w Kotuszowie*, [w:] Archiwum parafii św. Jakuba Starszego Apostoła w Kotuszowie.

2013 r. pod „Oknem Papieskim” w Krakowie. W tym dniu do Krakowa przybyli pielgrzymi, którzy od marca – raz w miesiącu – pielgrzymowali odcinkami *Camino de Santiago* w Polsce: *Małopolską Drogą św. Jakuba* (odcinek z Sandomierza do Krakowa) *Drogą św. Jakuba Via Regia* (odcinek z Przemyśla do Krakowa), *Warszawską Drogą św. Jakuba* (odcinek z Warszawy do Piotrkowa Trybunalskiego) i *Beskidzką Drogą św. Jakuba* (odcinek z Simoradza do Krakowa). O popularności tego rodzaju inicjatyw może świadczyć stale rosnąca liczba osób biorących w nich udział. W 2012 r. w VII etapach „Niedzielnego pielgrzymowania Małopolską Drogą św. Jakuba” z kościoła św. Jakuba w Pałecznicy do sanktuarium Pana Jezusa Cierpiącego w Bielanych koło Kęt (inicjatywa zorganizowana przez Bractwo św. Jakuba w Więclawicach Starych) uczestniczyło w sumie udział 266 osób. W tej samej inicjatywie zorganizowanej w 2013 r., przy czym w VIII etapach (17 marca – 20 października 2013 r.) na odcinku Sandomierz – Więclawice Stare – Kraków pielgrzymowało w sumie 465 osób (ryc. 4). Wzrost zainteresowania tego typu inicjatywami, widoczny jest również w wzroście liczby uczestników biorących udział w „Gwiazdzistym Pielgrzymowaniu Beskidzką Drogą św. Jakuba” zorganizowanym w 2013 r. przez Bractwo św. Jakuba w Szczyrku oraz w „Niedzielnym pielgrzymowaniu Podkarpacką Drogą św. Jakuba Via Regia” – inicjatywą zorganizowaną przez Podkarpacką Chorągiew Harcerzy ZHR oraz Bractwo św. Jakuba przy Sanktuarium Bożego Grobu w Przeworsku. W 2013 r. w IX etapach gwiazdzistego pielgrzymowania Beskidzką Drogą św. Jakuba na odcinku Z Simoradza do Krakowa uczestniczyło w sumie 302 pątników (ryc. 5). Z kolei w VIII etapach „Niedzielnego pielgrzymowania Podkarpacką Drogą św. Jakuba Via Regia” na odcinku Korczowa – Pilzno w 2012 r. pielgrzymowało w sumie 148 osób, natomiast w 2013 r. w X etapach (odcinek Medyka – Przemyśl – Ropczyce) wzięło udział 271 osób (ryc. 6). W sumie w Ogólnopolskiej Pielgrzymce Gwiazdzistej Drogą św. Jakuba w Roku Wiary uczestniczyło ponad 1 tys. osób.

4. Wybrane sukcesy i problemy związane z funkcjonowaniem Drogi św. Jakuba w Polsce

Rozwój ruchu pielgrzymkowego polskimi odcinkami Drogi św. Jakuba wiąże się bezpośrednio z stałym rozwojem kultu Apostoła zarówno w parafiach pw. św. Jakuba, jak i innych ośrodkach kultu religijnego w Polsce. W ostatnim dziesięcioleciu cztery Jakubowe kościoły – w Jakubowie, Szczyrku, Lęborku i Więclawicach Starych zostały podniesione do rangi sanktuarium św. Jakuba Starszego Apostoła. Obok wspomnianych powyżej ośrodków, zwłaszcza parafie Jakubowe w Białutach, Brzesku,

Częstochowie, Kotuszowie, Lubaniu, Łebie, Mogilnie, Murowanej Goślinie, Nysie, Olsztynie, Ośnie Lubuskim, Przesmykach, Sączowie, Simoradzu, Sandomierzu, Szczaworyżu, Szczecinie, Tarchominie, Toruniu, Tuchowie i Żabnie są prężnymi ośrodkami kultu św. Jakuba. Na podkreślenie zasługują także nowe inicjatywy związane z dalszym ożywieniem kultu Apostoła w lokalnych społecznościach i regionie – np. „Biesiady Jakubowe” (np. w Jakubowie), „Jarmarki Jakubowe” (m.in. w Błazejewie, Kętrzynie, Krzepicach, Nysie, Przeworsku, Szczecinie i Więclawicach Starych), „Festyny Jakubowe” (m.in. w Brzesku, Lublinie-Głusku), „Dni Jakubowe” (m.in. w Lęborku, Olsztynie i Tolkmicku), „Międzynarodowy Złot Jakubów” w Lęborku, czy też Bieg Uliczny św. Jakuba w Lęborku i Małopolski Bieg Drogą św. Jakuba w Więclawicach Starych. Warto podkreślić, że te nowe projekty, dzięki promocji w mediach, cieszą się dużym zainteresowaniem.

Kluczowym zadaniem stojącym przed Bractwami św. Jakuba, Kongregacją „Camino Polonia”, organizacjami, stowarzyszeniami i szeroką grupą miłośników Drogi św. Jakuba w Polsce jest zapewnienie, aby polskie odcinki Szlaku Jakubowego nie zatraciły w żaden sposób charakteru szlaku pielgrzymkowego, a w związku z tym, wędrowanie *Camino de Santiago* miało przede wszystkim wymiar religijny i stanowiło nową formę ewangelizacji. Pielgrzymowanie Drogą św. Jakuba to bowiem wyjątkowe doświadczenie i niepowtarzalne rekolekcje w drodze.

Do priorytetowych zadań, które należy podjąć należy przede wszystkim poprawa oznakowania, wzmocnienie działań informacyjnych i promocyjnych o Drodze św. Jakuba szczególnie w regionie przez który on przebiega oraz przygotowanie odpowiedniej bazy turystycznej, zwłaszcza bazy noclegowej.

Jednym z głównych problemów związanych z funkcjonowaniem Drogi św. Jakuba w Polsce jest przede wszystkim niska wiedza (a właściwie jej brak) mieszkańców przez który przebiega Jakubowy Szlak na temat postaci św. Jakuba Starszego Apostoła, tradycji pielgrzymowania do Composteli i *Camino de Santiago*. Oczywiście jest, że taki stan przekłada się na bierne lub też niestety nieprzychylnie traktowanie przez lokalną społeczność pielgrzymów wędrujących Drogą św. Jakuba. I choć w tym zakresie na wielu polskich odcinkach „muszelkowego szlaku” nastąpiła znacząca poprawa, to w dalszym ciągu bardzo ważnym zadaniem pozostaje przeprowadzenie działań marketingowych – głównie akcji informacyjnej i promocyjnej służącej upowszechnieniu wiedzy o „Camino de Santiago” zarówno na szczeblu lokalnym, a więc w powiatach, gminach i parafiach przez które przebiega szlak, jak i na

szczeblu regionalnym i centralnym. Należy w tym zakresie wykorzystać środki masowego przekazu – a więc prasę, radio, telewizję i oczywiście Internet – tzw. zwłaszcza serwisy społecznościowe jak np. Facebook i Twitter. Konieczne jest zdobycie zainteresowania mediów, w tym przede wszystkim dziennikarzy lokalnych gazet, i organizacja dla nich konferencji prasowych oraz wyjazdów studyjnych Drogą św. Jakuba²⁴.

Niepokój budzi fakt, że część odcinków Drogi św. Jakuba w Polsce powstała dzięki pozyskanym środkom finansowym z różnego rodzaju projektów i została oznakowana przez znakarzy, którzy nie w pełni (bądź wcale) znają specyfikę Drogi św. Jakuba na terenie Hiszpanii. Niestety osoby odpowiedzialne za oznakowanie szlaku nie podjęły trudu powiadomienia gospodarzy regionu/miasta przez który przebiega szlak – tj. prezydentów, burmistrzów, wójtów i sołtysów o przeprowadzonej akcji znakowania, nie mówiąc już o uzyskaniu oficjalnej zgody, czy też jakichkolwiek konsultacjach związanych z przebiegiem trasy. W efekcie, w regionalnych i lokalnych punktach informacji turystycznej, w urzędach gmin, w parafiach oraz lokalnych organizacjach zajmujących się m.in. obsługą ruchu turystycznego nie można otrzymać jakiegokolwiek informacji na temat danego odcinka Drogi św. Jakuba.

Cieszyć może natomiast działalność członków Bractw św. Jakuba, miłośników Drogi św. Jakuba oraz czcicieli Apostoła, którzy systematycznie od kilku lat poświęcają czas i niejednokrotnie własne środki finansowe na oznakowanie bądź konserwację Szlaku Jakubowego. Ogromnie ważne jest to, że osoby te pracują w ścisłej współpracy z duszpasterzami i przedstawicielami władzy samorządowej regionów przez które przebiega szlak. Śmiało można powiedzieć, że bez tej grupy dalszy rozwój Drogi św. Jakuba byłby niemożliwy.

Niezbędne jest więc, aby te działania uzyskały dalsze wsparcie w lokalnych społecznościach – wśród duszpasterzy, starostów, burmistrzów, wójtów, sołtysów, lokalnych przedsiębiorców i przedstawicieli organizacji pozarządowych. Należy bowiem podkreślić, że nawet doskonale prowadzona organizacja o charakterze ogólnopolskim nie rozwiąże problemów na szczeblu lokalnym. Konieczne wydaje się więc stworzenie w poszczególnych regionach (województwach) Rady Programowej (Kapituły) do spraw Rozwoju Drogi św. Jakuba na danym terenie. Do udziału w pracach rady powinni zostać zaproszeni przedstawiciele wszystkich powiatów, gmin i

²⁴ Ł. Gawęł, *Zarządzanie sakralnymi szlakami dziedzictwa kulturowego*, [w:] Ś. Sittek i N. Widok (red.), *Drogi Jakubowe i inne szlaki pątnicze w Polsce i Czechach*, Reakcja Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2012, s. 191.

parafii przez które przebiega Jakubowy Szlak, przedstawiciele urzędu marszałkowskiego, przedstawiciele miejscowego ordynariusza (np. przedstawiciel wydziału duszpasterskiego kurii diecezjalnej), reprezentanci świata nauki, bractw, organizacji i stowarzyszeń związanych z Drogą św. Jakuba, a także przedstawiciele nadleśnictw i obszarów objętych ochroną przyrody przez które poprowadzono *Camino de Santiago*, w końcu przedstawiciele Lokalnych Grup Działania i Lokalnych Organizacji Turystycznych. Zdaniem Autorów prezentowanego opracowania, tylko taka Rada dzięki pozyskaniu odpowiednich środków finansowych z różnego rodzaju projektów jest w stanie podjąć działania do przygotowania bazy noclegowej, żywieniowej i informacyjnej w danym regionie.

Aby Droga św. Jakuba w danym regionie była szlakiem autentycznym i żywym, musi być obecna i znana w społeczności lokalnej. Ł. Gawęł podkreśla, że „zarządzanie szlakiem – mające na celu zachowanie jego materialnych i niematerialnych walorów dla przyszłych pokoleń – może być skuteczne wyłącznie wówczas, gdy będzie uwzględniało uwarunkowania lokalne”²⁵. Dlatego wiedzę o regionalnych odcinkach *Camino de Santiago* należy wprowadzać do programu miejscowych szkół (edukacja regionalna), organizacji i stowarzyszeń młodzieżowych, drużyn harcerskich, grup zrzeszających liturgiczną służbę ołtarza, szkolnych kół turystyczno-krajoznawczych, grup duszpasterskich działających przy miejscowych parafiach, lokalnych organizacji i stowarzyszeń pozarządowych, a także w pracowniach działających w miejskich i gminnych ośrodkach kultury czy też bibliotekach. Niezbędna w tym zakresie jest organizacja warsztatów, prelekcji, wykładów i wystaw na temat najpiękniejszej drogi świata, jak popularnie nazywana jest Droga św. Jakuba. Znakomitym wsparciem do popularyzacji Szlaku Jakubowego w lokalnych społecznościach jest także organizacja weekendowych (niedzielnych) pielgrzymek Szlakiem św. Jakuba, rozpoczynających się np. od nabożeństwa (Mszy św.) w miejscowym kościele przy udziale mieszkańców i władz samorządowych.

Konieczne jest także wyznaczenie grupy wolontariuszy – „strażników” opiekujących się odcinkiem Drogi św. Jakuba w danym regionie. Doskonałym rozwiązaniem byłoby, aby w lokalnej grupie strażników szlaku znaleźli się np. uczniowie szkół, studenci, harcerze, służba liturgiczna pod opieką nauczyciela lub osoby znającej *Camino de Santiago*. Bardzo ważne jest, aby osoby opiekujące się szlakiem dokonywali systematycznego przeglądu stanu oznakowania drogi, zwłaszcza

²⁵ Ł. Gawęł, *Zarządzanie sakralnymi szlakami ...*, dz. cyt., s. 185.

w okresie pielgrzymkowym. Wskazane byłoby także, aby wsparciem dla „strażników” Drogi św. Jakuba były osoby, którzy indywidualnie pielgrzymowały już szlakami hiszpańskimi do grobu św. Jakuba w Santiago do Compostela. Caminowicze bowiem doskonale znają atmosferę, jaka panuje na *Camino de Santiago* oraz posiadają cenną wiedzę na temat oznakowania, promocji, informacji i infrastruktury turystycznej szlaku. Innym, istotnym zadaniem stojącym przed „strażnikami” szlaku oraz członkami bractw i organizacji koordynujących funkcjonowanie odcinków Drogi św. Jakuba w Polsce jest nawiązanie współpracy z duszpasterzami w celu poprawy opieki duszpasterskiej w świątyniach przy Szlaku Jakubowym.

Zakończenie

Ultreia! Ultréia! – naprzód, dalej! – to prastare pozdrowienie pielgrzymów, zawarte w średniowiecznej „Pieśni pielgrzymów do Composteli” (poniżej) rozbrzmiewa każdego dnia na ustach tysięcy pątników pielgrzymujących do grobu św. Jakuba Apostoła w Santiago de Compostela w hiszpańskiej Galicji. *Ultreia, ultréia* – to zachęta do wędrówki tym niezwykłym szlakiem, na którym rodziła się świadomość europejska. Niech te słowa będą także zachętą dla tych którzy nie znają jeszcze Drogi św. Jakuba, aby wybrać się szlakiem muszli do Composteli, gdzie „*na krańcu kontynentu czcigodny Jakub na nas czeka, jego uśmiech od wieków unieruchamia słońce, które umiera na Finisterre*”.

*„Codziennie rano ruszamy w drogę,
codziennie rano idziemy dalej,
trasa nas wzywa dzień po dniu,
to głos z Composteli.
Naprzód! Dalej! Boże wspieraj nas!
Droga ziemską i drogą wiary,
tysiącletnia droga Europy,
Mleczna droga Karola Wielkiego,
to droga dla wszystkich „Jakubów”.
Naprzód! Dalej! Boże wspieraj nas!
A tam, na krańcu kontynentu
czcigodny Jakub na nas czeka
jego uśmiech od wieków
unieruchamia słońce,
które umiera na Finisterre.
Naprzód! Dalej! Boże wspieraj nas!*
słowa J. C. Bénazet (tł. Ryszard Kaczmarczyk)

Franciszek Mróz

*Instytut Geografii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie
Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Targu
Bractwo św. Jakuba Apostoła w Węclawicach Starych
Archicofradia Universal del Apóstol Santiago*

*Łukasz Mróz
Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ w Krakowie
Bractwo św. Jakuba Apostoła przy Sanktuarium Bożego Grobu w Przeworsku*